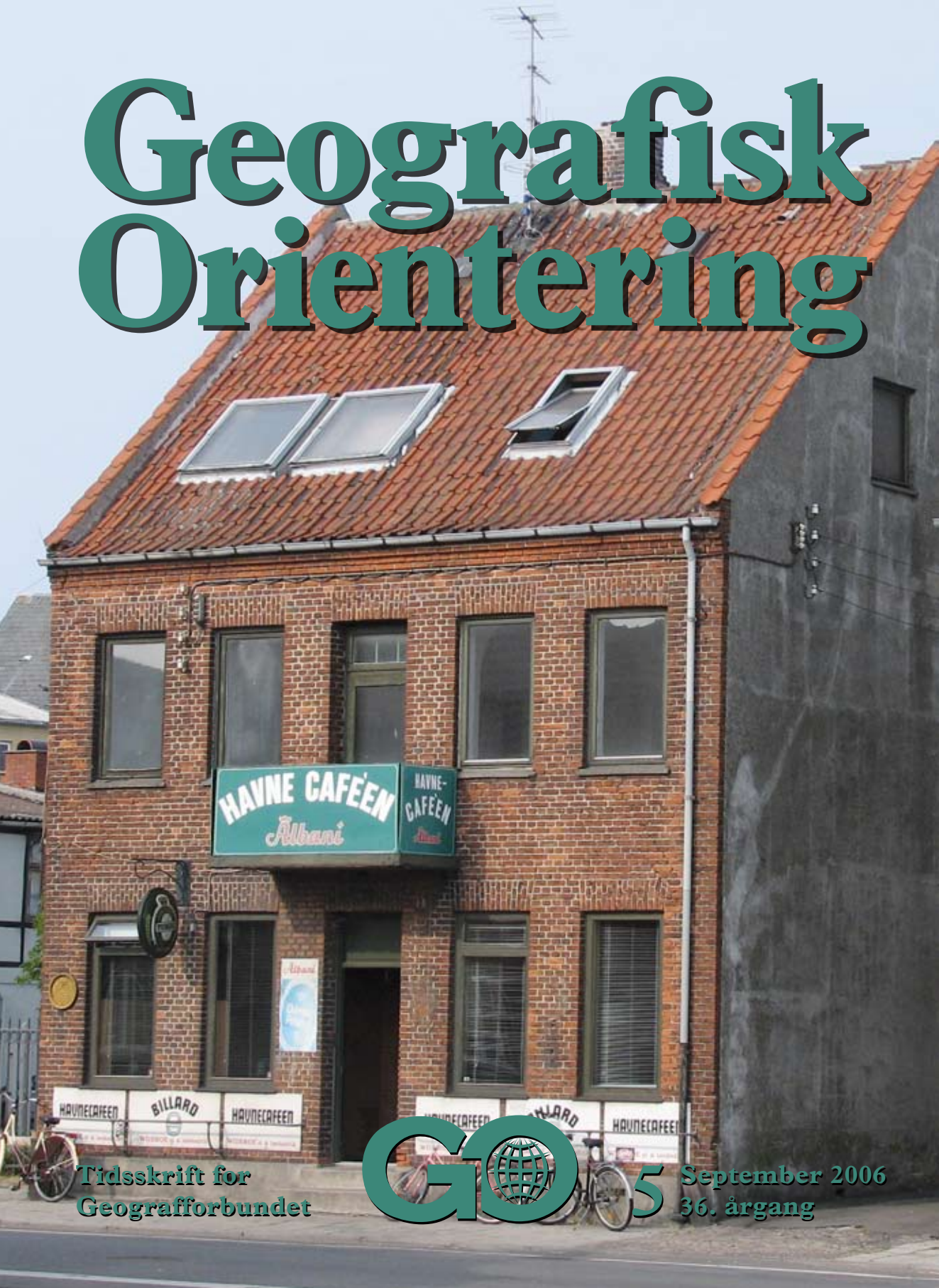

Geografisk Orientering

Tidsskrift for
Geografforbundet

GO 5

September 2006
36. årgang

Indhold

Leder:	575
<i>Søren P. Kristensen, Tina Noregren og Mette Starch Truelsen</i>	
Krøyers plads – hvordan blev det et nej?	576
<i>Bo M. Andreasen</i>	
Nakskov havn	584
<i>Henning Bech Johansen</i>	
Havnen - porten til Verden!	592
<i>Mette Starch Truelsen</i>	
Netværkssamarbejde mellem civilsamfunds- organisationer i Uganda	596
<i>Pia Jeppesen</i>	
Fra jødisk bosættelse til nazighetto – eksemplet Lodz	602
<i>Tommy Book</i>	
Et er et landkort at forstå...	612
<i>Jane Buus Sørensen</i>	
Naturfag en masse på Skagen Odde Naturcenter	618
<i>Bjarne og Lea Sievertsen</i>	
Fra fagudvalget: Natur/Teknik-forum	620
Månedens link	621
Møns Klint – tak og på gensyn i april 2007	624
<i>Tina Noregren Pedersen</i>	
Nordkalotten - Beretning fra Kiruna	628
<i>Leif Christensen</i>	

Forside: En del af havnemiljøet. Foto: Henning Bech Johansen
Bagside: De nyligt renoverede tidligere boliger for værftsarbejdere
skæmmes af NSR's bådehus. Foto: Henning Bech Johansen

Medlemskontingent for 2006-2007:

Almindeligt medlemskab: 275 kr.

Familie (par): 350 kr.

Studerende 125 kr.

Institutioner, skoler: 450 kr.

Henvendelse om medlemskab/abonnement m.v.:

Geografiforlaget, Rugårdsvej 55, 5000 Odense C

63 44 16 83, Fax 63 44 16 97

e-mail: go@geografiforlaget.dk

Hjemmeside: www.geografiforbundet.dk

Redaktion:

Ansvarshavende redaktør og annoncetegning:

Mette Starch Truelsen, Fiolgade 16 A, 3000 Helsingør,

49 21 60 21

e-mail: mst@geografiforlaget.dk

Anmelderredaktør:

Ulrich Primdahl, 98 51 14 11

e-mail: u-primdahl@mail.tele.dk

Søren Pilgaard Kristensen, 50 92 12 71

Henning Strand, 33 24 07 37

Maja Enghave Kristensen, 35 26 12 37

Leif Tang Lassen, 48 30 00 95

Helle Askgaard, 35 83 69 67

Jonas Lissau-Jensen, 35 26 12 37

Heidi Ndoni, 60 63 82 69

Tina Noregren, 22 72 12 76

GO udkommer sidste weekend i årets ulige måneder.

Deadline er den 1. i ulige måneder.

Geografiforbundets Styrelse:

Formand:

Bo Hildebrandt

Rønne Allé 4

4300 Holbæk, 59 43 91 43

e-mail: bh@geografiforlaget.dk

Næstformand:

Erik Sjerslev Rasmussen, 86 84 50 58

Kasserer:

Per Watt Boolsen

Lindegårdsvej 13 C

3520 Farum, 44 95 41 57

Giro (kontingent): 3178048

Kursusudvalg:

Formand:

Henriette Lanter-Mortensen, 36 94 86 52

Frede Sørensen, 98 84 34 96

Jesper Lund, 97 15 11 25

Leo Kristensen, 40 95 46 66

Lise Rosenberg, 43 64 13 19 / 22 39 77 77

Pia Legind Larsen, 20 86 23 29

Pernille Jørgensen, 54 16 62 10

Fagudvalg:

Formand: Henning Lehmann, 38 71 26 40

Chris Trangbæk, 21 66 51 26

Ditte Pagaard, 24 62 90 99

Erik Sjerslev Rasmussen, 86 84 50 58

Forlagsbestyrelse:

Formand: Per Nordby Jensen, 64 78 19 98

Annette Knudsen, 86 85 45 66

Bo Hildebrandt, 59 43 91 43

Jørn Asmussen, 38 11 88 72

Karin Dyrendom Nielsen, 40 82 39 83

Niels Lyhne Hansen (ekstern), 75 86 62 19

Per Watt Boolsen, 44 95 41 57

Regional kontaktperson:

Lise Rosenberg, 43 64 13 19 / 22 39 77 77

e-mail: lr@geografiforlaget.dk

© Geografisk Orientering (GO)

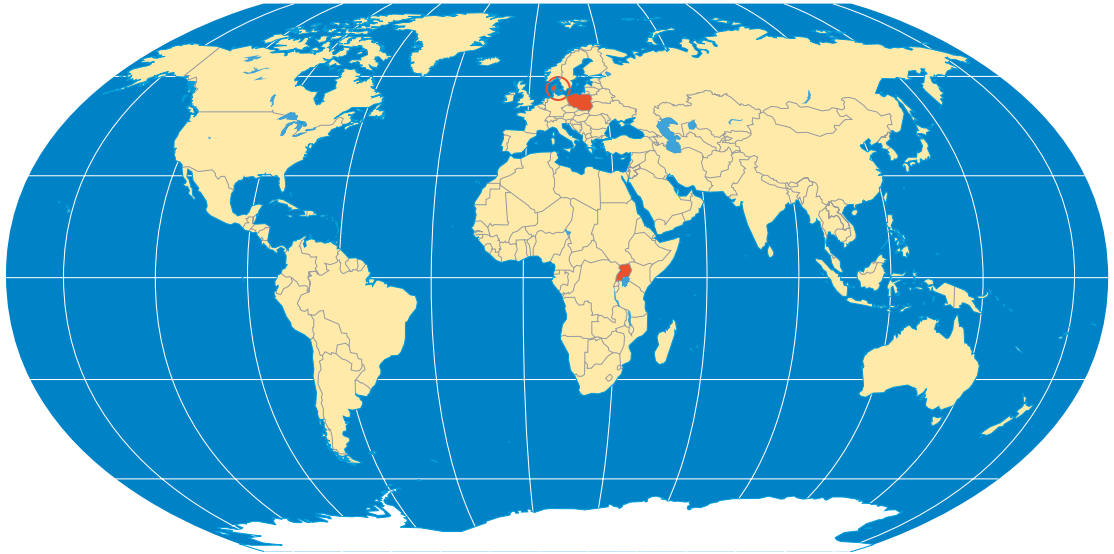
Ikke-kommerciel udnyttelse tilladt med kildeangivelse

Layout og ombrydning: Ivan Jacobsen

Tryk: Reklamehuset. Oplag: 8000

ISSN 0105-4848

September 2006

Leder

Der er noget ved historien nu om dage, som optager os. Måske skyldes det, at de historiske kort nu er blevet digitale og derved kommer frem af arkivskufferne klar til brug? Måske er vi blevet så trætte af at rejse til alle Verdens lande, at vi nu søger nye oplevelser ved at rejse tilbage i fortiden? Hvem ved.

Dette nummer af Geografisk Orientering bærer i alt fald præg af historiens vingesus. Hvilken historie fortæller vores byer og landskab os? Nutiden spejler fortiden - og den vil vi gerne kende. Der er naturligvis også spændende input om forskellige kulturer i Verden. Hvad kan vi forlange mere? Så GO fornøjelse.

Søren P. Kristensen, Tina Noregren og Mette Starch Truelsen

Krøyers plads – hvordan blev det et nej?

Af Bo M. Andreasen

Figur 1. Krøyers Plads, som det skulle have set ud ifølge et modelfoto. Kilde: www.freja-ejendomme.dk

Denne artikel beskriver, hvordan det lykkedes en lille gruppe ihærdige beboere at stoppe et boligprojekt til 100 mio. kr., som blev støttet af en håndfuld af de mest magtfulde personer i København, heriblandt to borgmestere, stadsarkitekten og et af de største entreprenør-selskaber i Danmark. En analyse af de netværk, der opstod i forbindelse med projektet, viser hvordan det lykkedes for modstanderne at vinde kampen om at have de bedste argumenter, og at få dem fremført i pressen, uden at det var muligt for tilhængerne at få fremført deres argumenter på en overbevisende måde. Artiklen er baseret på forfatterens speciale ved Geografisk Institut, Københavns Universitet.

I september 2003 blev et nyt boligprojekt offentliggjort som vinder af en idekonkurrence om at bygge på Krøyers Plads, som ligger midt Københavns Havn og på Christianshavn. 1½ år senere, i marts 2005, blev projektet nedstemt i Københavns Borgerrepræsentation (BR), med stemmerne 28 mod 23. I den forløbne tid foregik der en til tider heftig

debat for og imod projektet, hvor der rejste sig en lang række relaterede spørgsmål omkring byplanlægningen i København. Det er sagen om projektet på Krøyers Plads, der er omdrejningspunktet for denne artikel, der bygger på et speciale i faget geografi inden for det urbane geografiske felt. Empirien i specialet udgøres af div. artikler i pressen, referater

af møder i Københavns Kommune og af 11 interviews foretaget af artiklens forfatter, med bl.a. medlemmer af borgerrepræsentationen, aktivister fra Christianshavn, og embedsmænd i Københavns Kommune m.fl. Det er en meget usædvanlig sag, da den medførte en lang debat i pressen, og da det er meget usædvanligt at et lokalplanforslag bliver for-

Figur 2. En del af det nye byggeri på Islands Brygge, som er indrettet i tidligere siloer. Det er meget dyre og eksklusive boliger der ligger her, og er et eksempel på noget af det mere spændende byggeri i Københavns Havn. I forgrunden ses den nye Bryggebro, som blev åbnet i september. Billedet er taget fra Fisketorvet af artiklens forfatter.

kastet i Borgerrepræsentationen. Sagen om Krøyers Plads tager samtidigt fat om to af de mest om-diskuterede emner inden for den københavnske byplanlægning inden for de seneste år, nemlig diskussionerne om hvad havnen skal bruges til, og diskussionen om hvor højt der skal bygges, i de indre dele af København.

Udviklingen i Københavns Havn

I havnen har af - industrialiseringen, og den konstant stigende skibstonnage, medført at store dele af havneområdet, først er blevet tømt for de oprindelige industrielle og havnerelaterede funktioner, og siden er blevet be-

bygget. Noget af det nye byggeri er allerede blevet diskuteret meget, som fx kontorhusene på Kalvebod Brygge, Havnebadet på Islands Brygge, den nye tilbygning til Det Kongelige Bibliotek, som bliver kaldet ”Den Sorte Diamant”, og endelig den nye Opera på Holmen. Diskussionerne har mest gået på to ting: For det første den arkitektoniske kvalitet af byggeriet, og for det andet om, hvorvidt der bliver plads til et folkeligt liv imellem husene, eller om det bare efterlader livløse affolkede betonørkener. I begge tilfælde er især Kalvebod Brygge stået for skud, men også det nye Operahus er blevet kritiseret.

Efterhånden er der kun få tomme grunde tilbage i havnen, det meste er enten blevet bebygget med eksklusive kontorer for store internationale virksomheder, eller med dyre ejerboliger i etagebyggeri. Noget af det er nybyggeri, andet er indrettet i tidligere industri bygninger som fx siloerne på Islands Brygge. Det foreslåede byggeri på Krøyers Plads er således en del af diskussionen om, hvad de funktions-tømte dele af havnen skal bruges til (figur 2).

Højdediskussionen i centrum af København

Højden på projektet er i strid med en regel fra 1959, der forbyder at bygge over 5½ etage inden for de gamle volde. Denne regel er lavet for at beskytte byens profil af tårne, spir og kupler mod at blive overskygget af moderne skyskrabere. København er ikke den eneste europæiske by med en sådan byggerregel til at beskytte de ældre bydele. Lignende regler findes fx i Paris, Rom og Amsterdam.

Projektet på Krøyers plads er med sine 14 etager og 55 m en klar overskridelse af denne regel. Men med de stigende grundpriser i København, er det blevet mere attraktivt og rentabelt at bygge højt, og der er efter forslaget om projektet på Krøyers plads blevet fremlagt flere forslag til højhusbyggeri inden for voldene. Bl.a. har Tivoli en plan om at bygge et 90 m højt hotel på Rådhuspladsen, hvor Madame Tussauds vokskabinet ligger i dag. Det overordnede spørgsmål er derfor hvor højt der må bygges i København, og hvor der må bygges højt i København.

Baggrunden for Krøyers Plads

Krøyers Plads ligger i det indre havneløb, lige der hvor havneløbet knækker, med Nyhavn på den anden side af havneløbet. Det er en meget eksklusiv placering, som giver grunden en meget høj grundværdi, og derved fordrer at der skal bygges ekstraordinære boliger, som således også bliver ekstraordinære dyre. Da projektet blev lanceret var det en københavnerbegivenhed. Der holdes taler af den internationalt berømte hollandske arkitekt, Erick van Egeraat der har tegnet husene, og af to københavnske borgmestre. Husene bliver i pressen omtalt som bolig-tårne og "Københavns mini Manhattan". Blandt nabobygningerne er der to fredede tidligere pakhuse, hvor det ene rummer den Nordatlantiske Brygge [1]. Da planerne bliver offentliggjort ligger der to barakagtige etplans bygninger på selve Krøyers Plads. Disse er udlejet på midlertidige lejekontrakter til cafe "Luftkastellet" og byplanlægningsnetværket "Supertanker". Folkene bag Luftkastellet

havde formået at gøre det til en meget attraktiv cafe, bl.a. ved hjælp af et koncept om at fylde havnekajen med strandsand og placere liggestole her, og lancere det som en strandbar midt i Københavns Havn.

Krøyers Plads ligger for enden af Strandgade på Christianshavn. Bydelen Christianshavn er kendt for at have en meget effektiv beboerorganisation, der i flere tilfælde har været meget aktive for at få kommunale byplanlægningsprojekter stoppet eller ændret, som fx busslusen på Holmen. Beboernes lokalpolitiske aktiviteter er samlet i Christianshavns Lokalråd, som består af repræsentanter for 42 forskellige former for organisationer i bydelen. Himlen over Christianshavn bliver domineret af tårnene på de to store kirker: Vor Frelsers Kirke og Christianskirken. Vor Frelsers Kirkes tårn er det mest kendte i København, med det smalle 96 m. høje snoede spir. Christianskirken ligger i den sydlige ende af Strandgade, delvist gemt bag Nordeas kontorbygning ved Knippelsbro (se figur 3).

Figur 3. Krøyers Plads, set fra toppen af Vor Frelsers Kirke. Pladsen er markeret med et rødt kryds og er delvist gemt bag Wilders pakhuis. (Foto af forfatter)

Netværksdannelse i forbindelse med fysisk planlægning

Omkring den kommunale planlægning i Danmark opstår der som oftest flere forskellige former for netværk. De kan inddeles efter disse dualistiske punkter, som både gælder for kommunale og ikke kommunale netværk.

- De kan være dannet som uformelle selvgroede initiativer, eller de kan være formelle og lovbestemte netværk.
- De kan have et bestemt mål, og når det er opnået, bliver netværket opløst, eller det kan være permanente netværk, der har en bestemt funktion, og som eksisterer over en længere tidsperiode.
- De kan være åbne overfor nye medlemmer og udadvendte, eller de kan være hermetisk lukkede og indadvendte.
- De kan have en struktur, der enten er fast, hierarkisk og topstyret, eller som er spontan, løs og flad.
- De kan være dannet med det formål at arbejde for en bestemt sag, eller de kan arbejde bredt indenfor flere felter.
- De kan være dannet med et bestemt formål, som enten er resultatorienteret, eller procesorienteret.

(Eva Sørensen et. al. 2005)

Analyse af tilhængerens og modstanderes netværk i forbindelse med projektet på Krøyers Plads

I *netværksanalysen* undersøges der hvilke eksisterende netværk, der arbejder for eller imod projektet på Krøyers Plads, og hvilke netværk der opstår i forbindelse med projektet. Disse netværk

analyseres med henblik på motiver, handlinger og ressourcer, så der viser sig et klart billede af de enkelte netværk, og hvad deres styrker og svagheder er. Netværkene undersøges med teorier og metoder inspireret af Karina Sehested (2002 og 2003) Eva Sørensen (2002 og 2005).

Da Erick van Egeraat bliver offentliggjort som vinder af ide konkurrencen, er stort set alle de personer samlet, som ville kunne have dannet det netværk, som skulle prøve at få projektet gennemført. Det er direktøren for Statens Ejendomsselskab Freja A/S, overborgmester Jens Kramer Mikkelsen (S), bygge- & teknikborgmester Søren Pind (V), og stadsarkitekten. De eneste der mangler er entreprenørerne, som først køber grunden senere. Direktøren for Freja A/S er så sikker på, at projektet bliver gennemført, at han udtaler, at han vil træde tilbage, hvis det ikke skulle blive til noget. De to borgmestre er i kraft af deres position som ledere af de to største partier på Rådhuset, ligeså overbeviste om at projektet vil blive gennemført: *Overborgmester Jens Kramer Mikkelsen (S) og bygge- og teknikborgmester Søren Pind (V) nævnte ikke deres stillinger, men erklærede sig ellers aldeles enige og gav offentligt »håndslag« på, at de vil gå ind i et konstruktivt samarbejde for sagen. (Politiken 17. sep. 2003).*

De to borgmestre er inviteret af direktøren for Freja til at komme til offentliggørelsen, men der er kold luft imellem dem. Direktøren for Freja beskriver i et interview hvordan at den ene borgmester ikke vil komme hvis den anden kommer, men hvordan at det faktisk er første gang de to borgmestre kan være i stue sammen, og at det er første gang i lang tid de overhovedet er enige om noget som helst. Så selvom der er enighed om projektet, så bygger den ikke på et alt for solidt grundlag. De to borgmestre er ikke gode til at samarbejde med

hinanden, og der er heller ikke tegn på, at de har samarbejdet for at prøve at få dette projekt gennemført. Men tilsammen har de to partier som borgmestrene repræsenterer, S. og V. 26 ud af borgerrepræsentationens 55 medlemmer, så de skal kun overtale yderligere 2 medlemmer af BR, til at stemme for projektet, for at det skal blive vedtaget. Disse stemmer er hjemme, da de Radikale støtter projektet med deres 6 stemmer.

Tilhænger-netværket bliver ramt af et tilbageslag, da overborgmesteren i september 2004 offentliggør, at han trækker sig fra sin post i november 2004, et år før det var planlagt til kommunevalget i november 2005. Overborgmesteren har ikke været bemærkelsesværdig aktiv i forhold til projektet på KP, men har ladet bygge- & teknikborgmesteren om at føre debatten. Efter at overborgmesteren er gået af, kommer der en midlertidig overborgmester, Lars Engberg, der skal fungere frem til valget i november 2005. Denne nye overborgmester er ikke specielt interesseret i at gå ind i debatten, da det virker som om stemningen i BR kan tippe begge vej i forhold til projektet på Krøyers Plads, da flere socialdemokratiske medlemmer af BR har meddelt at de er modstandere af projektet. En politiker på Rådhuset i København udtaler, sig om hvorfor den midlertidige overborgmester ikke går ind og støtter projektet: *... det er klart, at på det tidspunkt hvor han tager over, der kan han jo godt se at det kan gå begge veje, så måske skal man ikke puste sig op til mere, for det kunne jo godt være blevet en rigtig god overborgmester starter sag, hvor Lars Engberg gik ind og sagde at det her virkelig var hjerteblod for ham, og at han ville ofre alt for det, bare for at konstatere at det var for sent, at starte med sådan et nederlag. Så for ham var der ingen grund til at stille sig meget i spidsen, for Søren Pind havde gjort det...*

Så der går altså personpolitik i det, og det medfører, at bygge- & teknikborgmesteren bliver den eneste politiker, der offentligt går ud og støtter projektet, og derfor bliver det også ham, som journalisterne henvender sig til, når de skal have en kommentar fra en politiker. I efteråret 2004, hvor debatten er på sit højeste, er der et år til der skal være kommunalvalg, og det er ikke utænkeligt, at politikerne allerede nu begynder at tænke taktisk i forhold til det kommende valg, og derfor vælger ikke at ville associere sig med et nederlag. Men bygge- & teknikborgmesteren kan ikke trække sig ud af debatten. Det er ham som journalisterne henvender sig til.

Så selvom der er politiksenighed på Rådhuset og i forvaltningen om projektet, så er der flere medlemmer af S der melder ud, at de er modstandere, og vil stemme imod i BR. Der er også medlemmer af Venstre der er modstandere, men de bliver tvunget til at følge partilinjens, til at stemme for. Med de socialdemokrater der har meldt ud at de vil stemme imod, er der tvivl om hvorvidt der er flertal for at projektet kan blive vedtaget i BR. Det viser sig da også at blive nedstemt i marts 2005 med stemmerne 28 mod 23.

Tilhængerne får aldrig et netværk til at fungere omkring at få projektet på Krøyers Plads gennemført. De føler sig meget sikre fra start af, og det medvirker til at provokere til en stærkere modstand. Samtidig er samarbejdet mellem de to borgmestere ikke det bedste, og når overborgmesteren senere i forløbet valgte at gå af i tidet, så er han der pludselig ikke, til at støtte op om projektet.

Modstandernes netværk

I modstandernes netværk er der to foreninger, der står helt centralt, og som har været stærkt medvirkende til at projektet blev nedstemt. Den første er Christianshavns Lokalforsamling (CL), som i

forvejen har erfaringer med at prøve at påvirke politikere og embedsmænd til at ændre holdninger til trafik og lokalplanssager. Da sagen om Krøyers Plads starter, er de allerede i gang med en anden kamp, nemlig for en bussluse på Holmen, således at det kun er busser, beboere og service- og udrykningskøretøjer, der kan køre igennem i bil. Busslusen er blevet anlagt med det formål at forhindre trafik til Operahuset i at køre ad den i forvejen stærkt trafikerede Prinsessegade. Dette har været en sejr for CL.

Det andet netværksudsprunget direkte fra CL og bliver kaldt Københavnerne Mod Fejlplacerede Højhuse (KMFH). Der er et betydeligt personsammenfald mellem de to organisationer, men det er dog ikke alle medlemmer af CL der er med i KMFH, og omvendt. KMFH bliver dannet af deltagerne til et borgermøde, der skulle diskutere, hvordan det var bedst muligt at kæmpe mod byggeprojektet på KP. En af aktørerne beskriver dannelsen af KMFH således: *“I CL, skal vi være enige om hvad det er vi gør, og derfor er CL ikke egnet til at stemme dørklokker, eller opføre sig som sådan en... eller reagere hurtigt på læserbreve og den slags, og gå ind i en aktuel debat. (...) Så derfor var det egentlig en god ting at man sagde her, at alle dem som vil gøre noget her, lav jeres egen organisering (...) men der var selvfølgelig rigtigt mange mennesker med fra CL, men der var også andre med.”*

Som det kan ses af udtalelsen bliver KMFH dannet for at sikre en større smidighed i forhold til beslutninger, som skal tages hurtigt. CL står dog som medinitiativtager på sedlen til underskrift-indsamlingen. De to grupper kører en slags parallel forløb, hvor der er et stort personsammenfald, men hvor hver gruppe alligevel har sine bestemte funktioner.

De to grupper tager initiativ til en række af aktiviteter, der

skal skabe debat om projektet, og få argumenterne imod projektet frem i lyset. Det første er nedsættelsen af en underskriftgruppe, og en pressegruppe. Der bliver i alt samlet 14.000 underskrifter mod projektet, mens at pressegruppen sørger for at tage kontakt til alle aktører, som de ved er imod projektet. På denne måde får de involveret en række mere eller mindre officielle organisationer, bl.a. Foreningen for Hovedstadens Forskønnelse, Akademiraadet [2], Europa Nostra [3] og flere andre. Denne taktik med at skyde med spredehagl, for at få kontakt med så mange modstandere lykkes, og der er virkelig mange andre organisationer, der via indsigelser imod projektet, formår at skabe tvivl om hvorvidt det er en god ide at gennemføre byggeriet. Derved får de medlemmer af BR, der er i tvivl, støtte til at bibeholde deres afstandstagen til projektet. Dette gælder specielt medlemmer af Socialdemokratiet, hvor sagen i en periode er den mest diskuteret på deres gruppemøder på Rådhuset.

Omtalen i pressen

I efteråret 2004 er sagen om Krøyers Plads en af de mest omtalte sager i de landsdækkende dagblade. Dette skyldes, at modstandernetværket hele tiden holder gryden i kog med nye pressemeddelelser, og med nye former for opmærksomhedsskabende aktioner. Blandt andet opstiller de en kran på Krøyers Plads, der hejser en bjælke, med et banner, der således skal vise hvor højt byggeriet vil blive i forhold til de omkringliggende huse. Berlingske Tidende starter en Internetdebat, som får øjeblikkelig succes, med over 700 indlæg for og imod.

Efterhånden behøver modstanderne ikke selv at skabe historierne, for det er pressen selv, der søger at finde historierne, som en journalist beskriver det i et in-

terview: *Det er vel interessant fordi der er tale om et fantastisk byggeri, som ser helt spacy ud. (...) Når det bliver en stor historie, så er det vel også fordi der er en modstand. Christianshavnerne formår ved hjælp af en underskriftindsamling at få skabt debat om projektet, samtidig med at de stiller spørgsmål ved nogle af konsekvenserne af det foreslåede byggeri. Efterhånden behøver christianshavner-netværket ikke selv at henvende sig til pressen, det er pressen, der henvender sig til dem. Som en af netværkets aktører beskriver det: "... det var fuldstændigt vildt hektisk, og man kan sige at det er de krav der er til at komme ind i medierne, at når de henvender sig, så skal det være nu. Det skal ikke være om en time, det skal være om et kvarter (...) Så er det bare at kaste hvad man har i hænderne, og så er det nu..."*

Omtalen i pressen kulminerer, med at Kulturarvstyrelsen nedlægger veto overfor Københavns Kommune mod byggeriet, et veto der dog bliver trukket tilbage, efter et møde med jurister

og embedsmænd fra kommunen. Derefter dør omtalen hen, der er ikke så meget mere kød på historien, og det er først da projektet kommer til afstemning i den Københavnske Borgerrepræsentation (BR), at pressen begynder at beskrive sagen igen.

Argumenter fra tilhængere og modstandere

Tilhængerne kommer godt fra start ved offentliggørelsen af projektet, og de kommer med en dagsorden, der fremfører at projektet på Krøyers Plads er fantastisk, og vil øge Københavns muligheder for at tiltrække turister og nye beboere. At det vil blive et arkitektonisk fyrtårn for København, som kan blive en del af markedsføringen af byen. Modstanderne får sat spørgsmålstegn ved denne dagsorden, ved at formulere en konkurrerende dagsorden, der angriber projektets højde, i forhold til den omkringliggende bebyggelse, og i forhold til reglen fra 1959 om at der ikke må bygges højt inden for de gamle volde. De mener endvi-

dere at højden vil give problemer i forhold til uønskede skyggevirkninger, og at byggeriet vil trække kraftige vinde ned i gadehøjde. De angriber også tilhængernes dagsorden, ved at påpege at projektet ikke er folkeligt, men at det bliver bygget for eliten, da de boliger som byggeriet vil komme til at rumme, bliver meget dyre, og ikke til at betale for "almindelige" mennesker. Denne dagsorden bliver en del af en mere generel diskussion om hvilken form for byggeri der skal ligge i havnen, da Krøyers Plads er en af de sidste tomme byggegrunde, i den indre del af havnen.

Konklusion

Det er helt atypisk, hvad der er sket i denne her sag. Tilhængerne af byggeprojektet på Krøyers Plads får aldrig dannet et netværk, der arbejder for at få gennemført projektet. Fra starten af hersker en selvsikkerhed blandt tilhængerne, som senere viser sig at være katastrofal. De er opmærksomme på de første tegn på modstand, og da det lige

Figur 4. Det nye projektforslag til byggeri på Krøyers Plads, som det fremstår i en model. Kilde: www.ncc.dk

pludselig går op for dem, hvor stor modstanden egentlig er, er det for sent.

Den store forskel i tilhængerne og modstandernes arbejde, ligger i at modstanderne bruger meget mere tid på at fremføre argumenter, for at få stoppet projektet. Det er et eksempel på en græsrods-organisation med en flad struktur, der ved hjælp af at de bruger meget tid på det, og ved hjælp af en god organisering, formår at få sået så meget tvivl om projektets berettigelse, at det rent faktisk bliver stoppet.

Sagen viser hvor vigtigt det er inden for fysisk planlægning at have et netværk, til at fremføre de væsentlige argumenter, og til at prøve at komme til være en del af den dominerende dagsorden, og på denne måde komme til at påvirke de beslutninger som politikerne træffer. I denne sag er det lykkedes, for modstanderne af projektet på Krøyers Plads, at bruge deres netværk, og en masse saglige argumenter, til at skabe en debat, og få overbevist det nødvendige antal politikere i Borgerrepræsentationen, til at projektet faldt. Modsat så fik tilhængerne aldrig etableret et netværk, og derfor fandt de aldrig de rigtige argumenter til at svare på modstandernes angreb. En anden væsentlig forskel er at tilhængerne hverken individuelt eller sammen bruger særligt meget tid på at få projektet gennemført, mens modstanderne er meget mere ihærdige, og bruger næsten alt deres fritid på at få projektet stoppet.

I maj 2006 blev et nyt projekt på Krøyers Plads offentliggjort. Det består af 3 huse tegnet af 3 forskellige tegnestuer: Henning Larsen, Kim Utzon og Bjarke Ingels Group (BIG). Husene er stadig højere end de normale 5½ etage, op til 8 etager, og de første protester er begyndt at dukke op. Der er borgermøde om lokalplanen sidst i august 2006, og så bliver det spændende at se

om Christianshavnerne vil protestere ligeså meget som med det første byggeri (se figur 4). Det skal bemærkes at der er stor forskel i det perspektiv, hvormed bygherren viser byggeriet i modeller. Ved det første projekt blev byggeriet kun fremstillet så man så det langt væk fra, og så er det svært at få en fornemmelse af hvordan det er at være mellem husene. Ved det nye projekt kommer man tæt på bygningerne og hvordan de kan bruges, men det bliver ikke sammenlignet med det omkringliggende byggeri, og ses ikke i kontekst med bydelen.

Bo M. Andreassen er cand. Scient i kulturgeografi

Slutnoter

[1] Den Nordatlantiske Brygge er et kulturcenter, der repræsenterer Island, Færøerne og Grønland. De diplomatiske repræsentationer for de tre nationer er ligeledes beliggende i pakhuset.

[2] Akademiraadet er statens rådgiver inden for områderne arkitektur og billedkunst, og høre under Det Kongelige Akademi for de Skønne Kunstner.

[3] Europa Nostra er en paneuropæisk nonprofit organisation, der værner om Europas kulturarv. HKH Prins Henrik er organisationens danske protektor.

Litteratur

Sehested, K: (2002) "Netværksstyring i byer". DJØF forlag, København

Sørensen, Eva og Torfing, Jacob (2005): Netværksstyring – fra government til governance, Roskilde Universitetsforlag, København.

For mere om udviklingen i Københavns Havn så læs: Carlberg, Nicolai & Christensen, Søren Møller (2005): Byliv og Havnefront, Museum Tusulanums Forlag, København S.

For mere om højdediskussionen i Danmark, så læs højhushåndbogen på følgende web-adresse fra Københavns Kommunes hjemmeside: http://www3.kk.dk/upload/politik%20og%20demokrati/byens%20planer/kommuneplan_2005/hojhusaandbog.pdf Eller gå ind på www.kk.dk > Politik og demokrati > Byens planer > højhuse > og her kan højhushåndbogen downloades.

Relevante hjemmesider:

www.christianshavnslokalraad.dk

www.freja-ejendomme.dk

www.ncc.dk

Dresden og Elbdalen Kr. Himmelfartsferien 2007

Geografforbundet arrangerer en ekskursion til Dresden og Elbdalen i Kr. Himmelfartsferien 2007 fra 17. - 20. maj. På turen skal vi blandt til brunkulsminerne i Cottbus, Spreewald, byvandring i Dresden og Elbdalen.

Pris og program omtales nærmere i næste nummer af GO.

Faglig leder: Bjarne Furhauge

Turansvarlig: Pernille Jørgensen

For flere oplysninger kontakt Pernille Jørgensen, e-mail: pj@geografforlaget.dk tlf. 54 16 62 10

GEO-prisen for 2006 tilfaldt Lektor Bjarne Furhauge

Desværre kan Bjarne ikke deltage i årets geografweekend og der modtage prisen – han er selvfølgelig ude at rejse!

Geografforbundet overrakte derfor Bjarne prisen ved en sammenkomst i København (mellem to rejser), hvor det bl.a. blev fremhævet på hvilken fornem måde Bjarne har været eksponent for faget geografi. Ikke blot har Bjarne beriget talrige studerende med fagets inderste væsen, men Bjarne har også formået at få gjort geografi til noget, alle mennesker synes er spændende, især gennem de mange ekskursioner og rejser, som Bjarne har været faglig leder af – også for Geografforbundet.

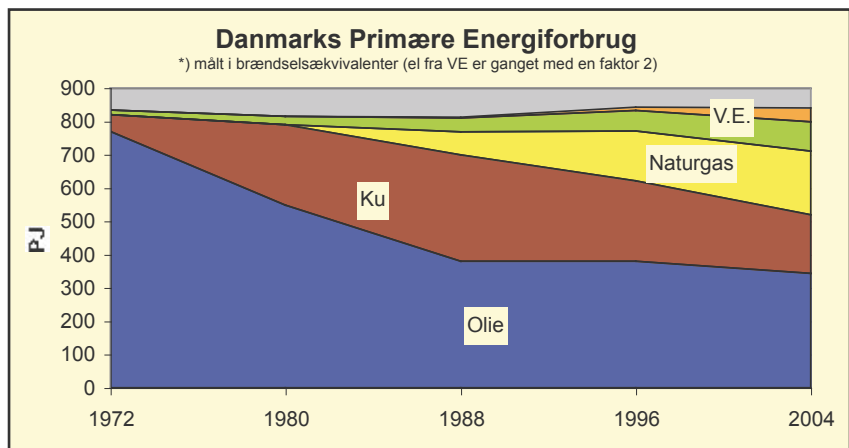
Den viden, som Bjarne har kunnet øse ud af, er ikke blot gold paratviden, men viden, som kæder tingene sammen og forklarer – altså anvendt paratviden, som kan bruges! Vi vil i dag hellere kalde det geografiske fakta eller basisviden; ordet paratviden har stadig en negativ klang, hvis det står alene!

Bo Hildebrandt
Formand.

Rettelse til GO nr. 3/2006 om Danmark på Miljøfronten – ren energi.

Der er ved en fejl bragt en forkert graf i artiklen "Kan Danmarks fremtidige energiforsyning baseres på 100 % vedvarende energi?", side 477. Redaktionen beklager fejlen og bringer hermed den korrekte graf:

Figur 1: Mens det globale brændselsforbrug er steget med 70 % har det været konstant i Danmark.

Nakskov Havn

Af Henning Bech Johansen

Havnen set fra NV. Nederst til venstre Nakskov Mill Foods fabrik (tidligere OTA), derefter Toldboden og Havnebygningen. Nederst til højre halmvarmeværket på Plutteøen og på den anden side det tidligere værftsareal. I baggrunden Indrefjorden og det lollandske landskab. I havnen ses tre oplagte færger, der dog alle nu er solgt og sejlet væk. Foto: Nakskov Kommune.

Handel har haft stor betydning for udviklingen af de danske købstæder. Mange af dem ligger ved havet, og havnene har altid spillet en stor rolle i byernes økonomiske liv. Nakskov Havn er placeret godt beskyttet i bunden af en lang fjord. Tidligere var en sådan beliggenhed en fordel, men i vore dage besværliggør det sejlads, og flere fjordbyer opgiver at have en trafik- og godshavn. Nakskov er et eksempel på en by, der trods vanskelige besejlingsforhold stadig ønsker en levende havn.

Nakskov havn bliver til

Der er ingen der ved, hvornår de første mennesker slog sig ned ved Nakskov. Man kan dog med sikkerhed sige, at området var beboet i forhistorisk tid, for der er fundet flintredskaber, og i omegnen findes dysser og jættestuer.

Landskabet på Lolland er skabt af isen, der omkring 11.000 fvt. helt var forsvundet fra landet. Derefter fandt der en havstigning sted, således at vandet trængte ind over det lavtliggende morænelandskab og skabte Nakskov Fjord. De tidligere bakker blev nu til øer i et lavvandet område, og den fordybning, som den

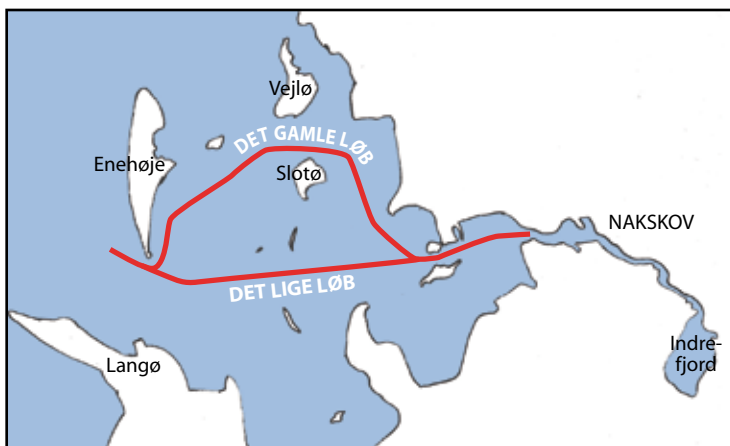
smeltevandsflod, der førte vandet bort fra gletscheren, havde dannet, blev til sejlrenden Det gamle løb.

Man må antage, at landbruget gennemgik en udvikling, der satte det i stand til at eksportere korn, og Nakskov blev på grund af sin beliggenhed ved den beskyttede fjord udskibningssted for korn til de voksende nordtyske byer.

Middelalder

De først kendte købstadsprivilegier er fra 1286. Det var imidlertid billigere for bønderne at handle med skipperne på skibe fra Hansestæderne, der lagde ind

til kysten, så derfor klagede borgerne gang på gang til kongen, der måtte indskærpe, at handel skulle gå gennem købstaden. I 1449 udstedte Christian d. 1. et brev, der forbød ”forprang og købmandsskab” på ulovlige havne og påbyder at ”søge Nakskov havn der at handle købmandsskab, som gammel sædvane haver været”. Det kan imidlertid ikke have hjulpet meget, for i 1500-tallet gentages ordren. Til gengæld for kongens velvilje, skulle Nakskovs købmænd overføre kongens sendebud til Tyskland uden betaling. Dette kunne vise sig at blive en dyr affære for by-

Skitse over Nakskov Fjord.

ens købmænd, men det belyser forbindelsen til Nordtyskland. Det samme gør et møntfund med mønter fra begyndelsen af 1400-tallet.

1600 og 1700-tallet

Omkring 1620 førte præsten Anders Pedersen Perlestikker en regnskabsbog, hvori han nævner en stor del af byens indbyggere. Man får et indtryk af Nakskov som handels- og søfartsby ud fra en del af navnene. Der forekommer navne som Lauritz Skibsbøger, Jens Styrmand og Anders Bådsmænd, ligesom det nævnes, at der har været forbindelser til Norge. Om havnen benytter han udtrykket Stranden, som fx den 11. juli 1625 da ”druknede Karen Lodvigs søn Hans i stranden ved popegøvestangen”.

Efter svenskekrigene var Nakskov stort set ruineret. Det er den almindelige mening, at byens økonomiske liv fik sit knæk i de to krige. Den tidligere ret livlige handel siges at sygne hen, og byen mistede sin betydning som handelsstad. Den nyetablerede enevoldsregering ønskede at styrke kronens toldindtægter og ville gøre det ved at indrette stabeltæder, der skulle have monopol på udenrigshandelen. Det var oprindeligt meningen, at begrænse antallet af disse; men ef-

ter gentagne ansøgninger fik også Nakskov status som stabelplads. Dette skal sikkert ses som en støtte til byen efter krigenes tab. For en status som stabelstad betød, at de øvrige lollandske byer skulle hente deres udenlandske varer her, og også lade deres eksport gå gennem Nakskov. Nakskov skulle så til gengæld sørge for altid at have nok af importvarer til en billig pris. Det er nok tvivlsomt om byen i 1600-tallet var i stand til at løse opgaven, og rettighederne faldt da også bort i 1682; men da der blev indført en ny toldrulle i 1691, figurerer Nakskov blandt toldstederne, som er de byer, hvorfra det var tilladt at handle med udlandet. Dette betød ikke, at byen var i en god gænge, og byens ledelse klagede gang på gang til regeringen over byens elendige tilstand og fattigdom. Det er den samme jammer hver gang. Melodien kendes også fra mange andre købstæder, og man kan ofte tvivle på, om der ligger realiteter bag klagerne. I flere tilfælde kan det se ud som om formålet er at male byens situation meget sort, for at få nedsat skatter og afgifter til staten.

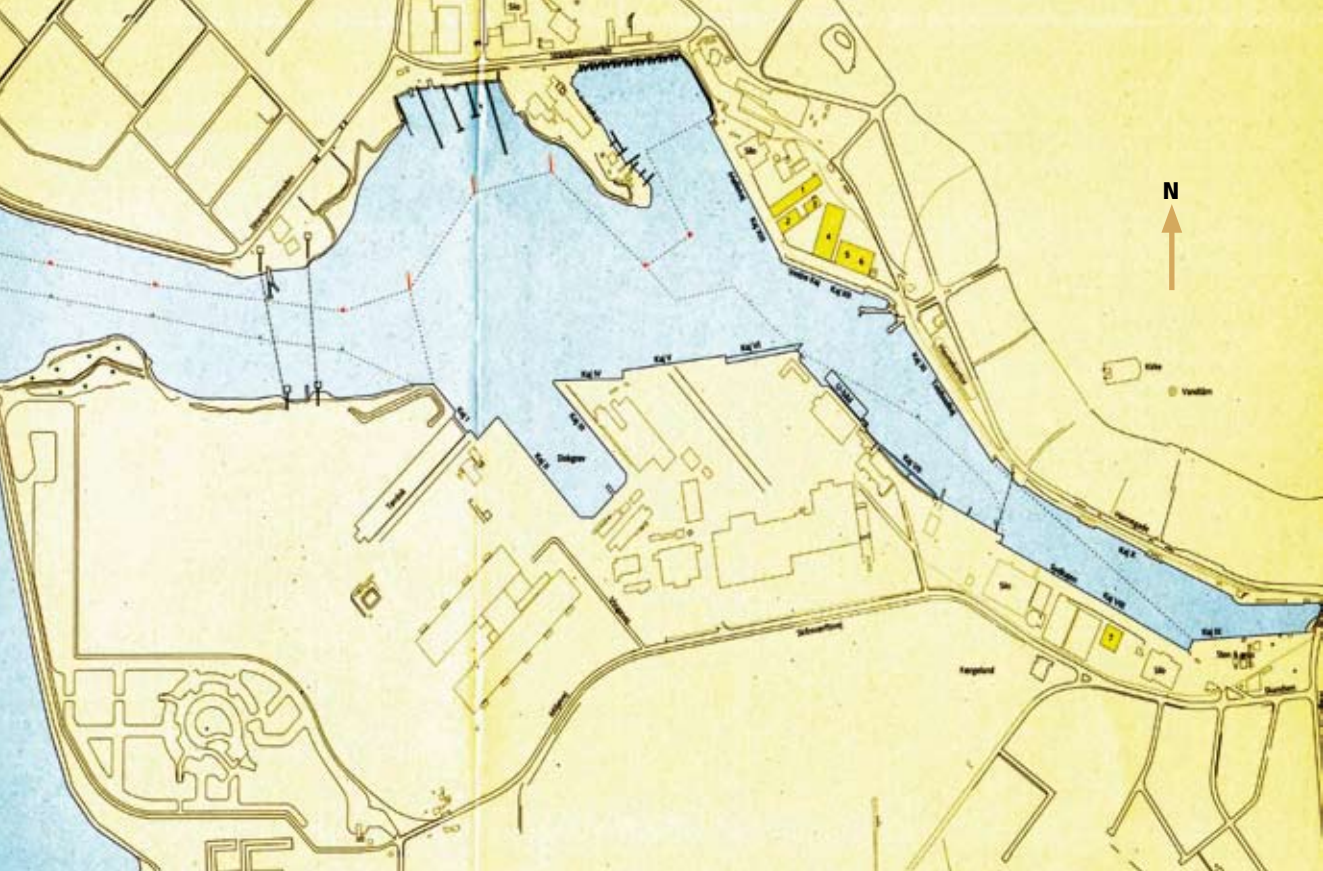
Denne mistanke kan måske bekræftes ved at se på statens toldindtægter i midten af 1700-tallet, og sammenligne Nakskovs tal med tallene fra landets øvrige

toldsteder. Den samlede indtægt placerer Nakskov som nummer fire, overgået af Ålborg, Helsingør og Århus. På eksportsiden er byen nummer tre, igen overgået af Ålborg og Helsingør; mens placeringen ved importen kun er nr. 10. Tallene fra årene 1737-1746 viser, at byen generelt lå blandt de øverste mellem toldstederne på Fyn og Lolland-Falster med en indtægt på ca. 1000 rigsdaler pr. år.

I 1797 skrev byens borgmester, J. L. Baden, en bog om ”Nakskovs nu værende Forfatning, dens Mangler, med forslag til sammes forbedring”. I byen findes på det tidspunkt ni skipper, der enten fører deres eget skib, eller er ansat til at føre nogle af købmændenes fartøjer. På dette tidspunkt har byen 11 skibe. Imidlertid betragtede Baden den vanskelige indsejling gennem fjorden som en af årsagerne til byens fattigdom. Skibe af ”nogen” størrelse kunne ikke passere ind og ud af fjorden med last. En stor del af varerne måtte så transporteres det sidste stykke med pramme til stor bekostning og besvær for de handlende. Det var imidlertid ikke så let at få sat et opmudringsarbejde i gang. I 1791 sendte magistraten en ansøgning om godkendelse af indretningen af et havne- og muddervæsen. Da byen i fire år ikke havde hørt noget, sendtes det hele ind en gang til. Denne gang fik man det svar, at ansøgningen var anbefalet og tilstillet generaltoldkammeret, og arbejdet startede i 1798.

1800 og 1900-tallet

Uddybningen i 1798 gav det gamle løb en dybde på 8 fod. Gentagne uddybninger bragte i løbet af århundredet dybden op på 14 fod, og de skarpe sving i løbet blev rundet af. Havnen blev i flere omgange udbygget med bolværk. Således også i 1874 hvor man anlagde over 1000 alen, hvorved havnearealet blev øget enormt. Desværre faldt en del af

Kort over Nakskov Havn.

det året efter sammen på grund af byggesjusk. I 1902 blev løbet uddybet til 16 fod. Nogle år efter var dette ikke nok, og samtidig ønskede man at undgå det gamle, snoede løb. I årene 1914-19 blev Det Lige Løb gravet, og dybden i løb og havn blev øget til 20 fod eller 6,3 m. De mange arbejder var dyre, og havnen kunne i en del år ikke klare sine udgifter uden støtte fra kommunen.

Havnen var ret stærkt trafikeret, idet der som følge af de mange landbrugsindustrier - slagteri, mælkekondenseringsfabrik, ægeksporth, møller, sukkerfabrik - var direkte forbindelse til England, ligesom der var dampskibsforbindelse til indenlandske havne og færge til Langeland. Det betød også noget, at Nakskov Stålskibsværft blev anlagt, og afleverede sit første skib i 1920.

*Dronningens Pakhus fra ca. 1600.
Foto: Henning Bech Johansen.*

Bygninger omkring havnen

Som følge af havnens betydning har der altid været bygninger ved stranden. I løbet af 1800-tallet fik byen en havnefront. Havnefronten er en række næsten sammenbyggede huse, hvoraf mange i de senere år er blevet flot re-

staurerede. Således er skabt en levende husrække, der med lidt god vilje kan bringe tanken hen på Nyhavn i København. På den sydlige side af det ret smalle bassin, opstod værftet og en del korneksportfirmaer har her bygget siloer.

Havnefronten. Foto: Nakskov Kommune.

En af de mere markante bygninger er byens ældste, Dronningens Pakhus, hvor dronningen er Christian d. IV's mor, Sophie, der ejede Halsted Kloster. Hendes fæstebønder afleverede deres korn i pakhuset, og enkedronnin-

gen eksporterede det til Nordtyskland på sine egne skibe.

To andre markante bygninger er Havnebygningen og Toldboden. Havnebygningen er opført i 1915 ved arkitekterne Einar Ambt og Axel Preisler. Bygningen var tidligere pakhus, men nu

rummer den havnekontor, Marineforeningens lokaler og Nakskov Skibs- og Søfartsmuseum. Toldboden er bygget i 1917 ved arkitekt J. Magdahl Nielsen. Det er en noget særpræget bygning,

Havnen set fra SV. Yderst til venstre det gamle færgeløje for Langelandsfærgen. Til højre herfor Toldboden og Havnebygningen. På denne side ses yderst til venstre den russiske ubåd og det nedlagte værfts administrationsbygning. Foto: Nakskov Kommune.

Toldboden. Foto: Henning Bech Johansen.

der indtil 31. december 2006 rummer kommunens afdeling for teknik og miljø.

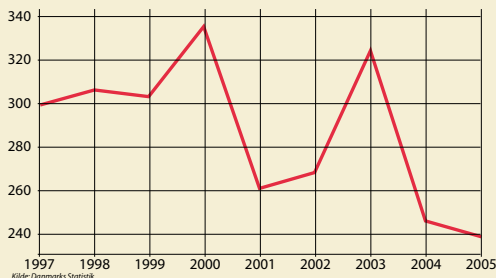
På havnens sydlige side ses stadig kontorbygningen fra det nedlagte skibsværft. Den blev opført for ØK's grundlægger H. N. Andersen i 1920. Med sin hvide facade lyser den op i den ellers grå havneside. Den huser nu blandt andet uddannelsesinstitutionen IMMA.

Nakskov Havn i dag

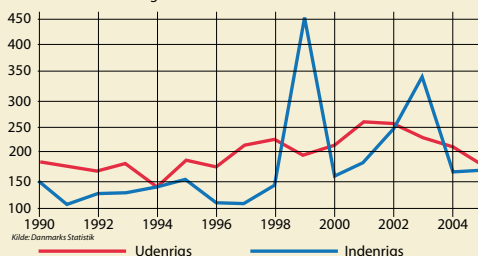
Havnen har i dag 1700 m kaj til erhvervsbrug. Godsomsætningen har i de seneste år været noget svingende (se boks). Selv om havnen er en lang smal tarm, kan den anløbes af skibe op til 30 meters bredde, 180 meters længde og en dybgang på 5,8 m. Skibsværftet lukkede i 1986, men på det tidligere værftsareal er der nu anlagt erhvervsarealer med direkte adgang til havnen. På samme område, som benævnes som et miljøsikret heavyliftområde, står en kran, der kan løfte op til 100 t.

På den sydlige side af den relativt smalle havn ligger en russisk ubåd, der er blevet til en turistattraktion. Desuden findes nogle lystbådepladser, en roklub og kornsiloer med elevatorer til bulklast. I bunden findes en lagerplads for sten og grus, der hentes ind fra Storebælt. Heroverfor er nogle bådepladser, og resten af nordsiden udgøres af den for nogle år siden anlagte promenade med højvandsikring. Det var meningen at tiltrække lystsejlere, men den lange afstand fra bæltet gennem fjorden holder mange tilbage. Området benyttes dog ofte af tyske lystfiskerskibe. Højvandsikringen var nødvendig, fordi vandstanden - når det vand, der efter en periode med vestenvind var blæst ind i Østersøen, skulle ud igen - steg op over kajen og oversvøm-

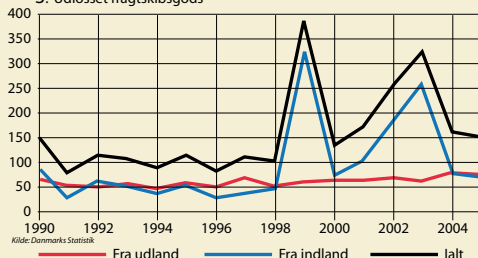
1. Skibsanløb i Nakskov Havn

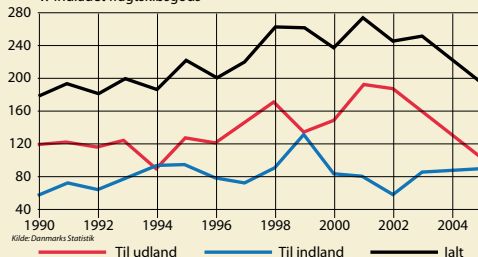
2. Godsomsætning i Nakskov Havn

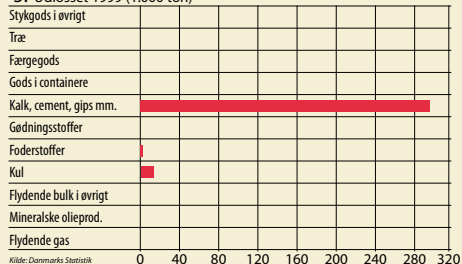
3. Udloset fragtskibsgods

4. Indladet fragtskibsgods

5. Udloset 1999 (1.000 ton)

Kilde: Alle data er fra Danmarks Statistik.

Lidt statistik

I Statistikbanken, som man kan finde på Danmarks Statistiks hjemmeside, www.dst.dk, er der statistik for trafikken på Danmarks havne.

Figur 1 viser antallet af skibe, der er anløbet Nakskov Havn i årene 1997-2005. Hvad tabellen ikke siger noget om, er skibenes størrelse og mængden af gods.

Godsmængden, både den indladede og udlosede, fremgår af figur 2. Udenrigstransporten er størst i de fleste år, men der er dog to bemærkelsesværdige toppe i indenrigstrafikken i årene 1999 og 2003. Mængden af gods afhænger af mange forskellige faktorer, f.eks. skyldes den lave mængde i 2005, bl.a. at kornhøsten i Ukraine var god, så danske landmænd brændte inde med deres korn. Sådanne faktorer er med til at gøre det vanskeligt at budgettere for havnen.

Af figur 3 fremgår det, at det er udlosset gods, der giver toppene, idet der ikke er de store udsving i indladet gods

Figur 5 viser, at det er sten, sand og grus der er skyld i det store udsving i 1999. Dette skyldes, at man var i færd med at renovere det gamle

Godsart	1000 t
Malm og metalaffald	1
Gødningstoffer	2
Kul	10
Sten, sand og grus	65

Figur 6. Indførsel fra danske havne.

Godsart	1000 t
Stykgods i øvrigt	1
Landbrugsprodukter	2
Gødningstoffer	7
Kul	13
Træ	20
Sten, sand og grus	31

Figur 7. Indførsel fra udlandet.

Kilde: Alle data er fra www.statistikbanken.dk

værftsområde, der bl.a. krævede en opfyldning af den gamle dok. Da der ikke er angivet indførsel i varegruppen kalk m.m., må man antage, at kalksten til sukkerfremstillingen også er med i denne gruppe. Herved udgør sten, sand og grus 94 % af den udlosede mængde fra danske havne.

Tallene for 2005 ses i tabellerne figur 6-9. Sten, sand og grus udgør også her størsteparten af det udlosede gods efterfulgt af kul, træ og gødningstoffer. Ser man på det indladede gods, udgør landbrugsprodukter den største del, og det er især udlandet, disse varer sendes til. Hovedparten er sukker og korn. Gruppen foderstoffer er den største til indenlandske havne, og det er her foder lavet af de roesnitter, der er tilbage efter at sukkeret er fjernet. Snitterne tørres og presses til piller. Flydende bulk er her melasse, der også er et restprodukt fra sukkerfremstillingen, og som bruges til foder. Stykgods i øvrigt er vindmøllevinger fra Vestas. De fylder en del men vejer ikke så meget.

Spredningen i godstyper er ikke stor, men forventningerne til uddybningen af sejløbet er bl.a. at Nakskov Havn vil blive attraktiv for flere typer gods.

Godsart	1000 t
Malm og metalaffald	2
Sten, sand og grus	4
Kul	6
Landbrugsprodukter	9
Stykgods i øvrigt	10
Flydende bulk i øvrigt	29
Foderstoffer	32

Figur 8. Udførsel til danske havne.

Godsart	1000 t
Gødningstoffer	2
Stykgods i øvrigt	3
Foderstoffer	7
Træ	7
Landbrugsprodukter	85

Figur 9. Udførsel til udlandet.

Havnebygningens tårn.
Foto: Henning Bech Johansen.

mede Havnegade til stor gene for trafik og beboere. Ved afslutningen af promenaden findes Toldbodkajen, der ofte bruges til eksport af sukker og import af kalksten til sukkerfabrikationen. Toldbodkajen er også honnørkaj, hvor officielle gæster lægger til. Nordvest for Toldbodkajen, lige efter resterne af færgelejet for forbindelsen til Langeland, der i 1975 blev flyttet til Tårs, findes Vestre Kaj og Møllekaj. Den første med en del lagerhaller og den sidste som navnet siger ud for den tidligere OTA-mølle, hvor nu Nakskov Mill Food fortsætter produktionen af morgenmad-produkter.

Umiddelbart vest for Møllekajen er den såkaldte Plutteø. Plutte er et lollandsk ord for mudder, og Plutteøen er en halvø, der blev skabt af noget af det materiale, der blev gravet op i forbindelse med uddybningen af havnen og løbet. På denne halvø er der anlagt et halmvarmeværk. Vest herfor er et bådelaug med en ”nokken”-lignende bebyggelse og fire bådebroer. Herfra drives fritidsfiskeri og fritidssejlad. Lidt længere ude ligger Nakskov Skibsværfts Roklub.

Værftets kontorbygning. Foto: Ivan Jacobsen.

*Halmvarmeværket:
Foto Nakskov Kommune.*

Fremtiden

Som det fremgår, er Nakskov Havn i dag et levende sted med mange forskellige aktiviteter. Fremtiden er sikret ved en miljøkaj til handling af potentielt miljøskadeligt gods, og der er fra sommeren 2004 indført de sikkerhedsforanstaltninger (anti-terror m.m.), som EU har forlangt. Desuden foregår lige nu en debat om uddybning af sejlrenden og havnen, således at denne vil være i stand til at modtage skibe med en dybgang op til 8,5 m. Hvis der fortsat skal eksporte-

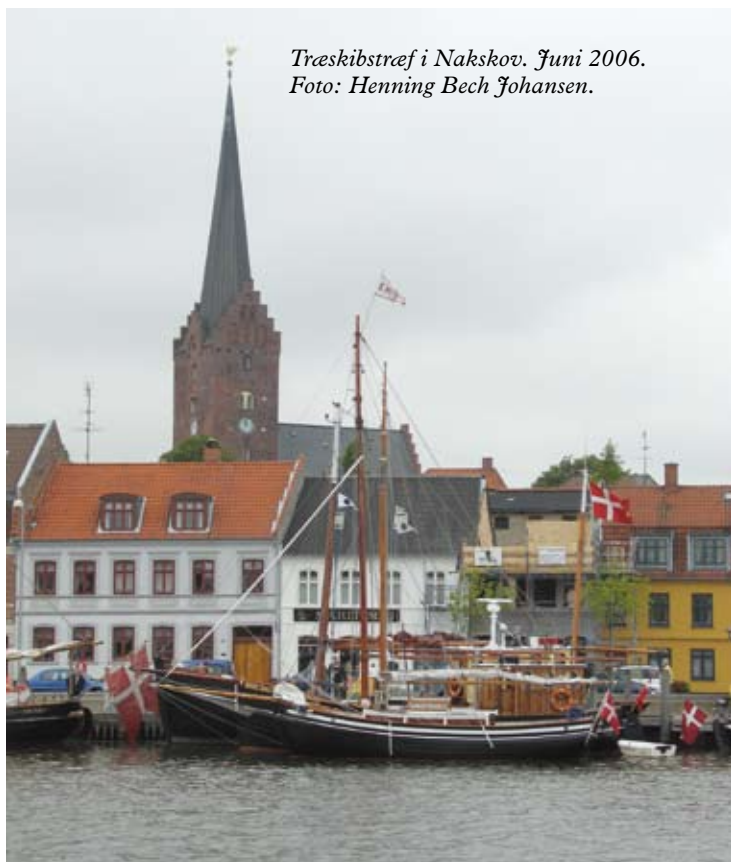
res korn fra Nakskov, er det nødvendigt, at havnen kan anløbes af skibe på 10- 15.000 t. Kornfirmaerne presser på, men også andre store firmaer i Nakskov ønsker uddybningen. Det drejer sig om Danisco, Skagen Sandblæsning, Mill Food og Vestas. Det sidste firma sender allerede nu vindmølevinger af sted af søvejen, men for fremtiden vil Vestas gerne kunne udskibe også meget store vinger fra Nakskov, således at man undgår besværlige omladninger i andre havne.

Uddybningen har været forberedt i nogle år. Der er foretaget vurdering af projektets virkninger på miljøet og der er gennemført arkæologiske prøvegravninger langs sejlrenden for at sikre, at der ikke findes bopladser og andet, der vil blive ødelagt af arbejdet. Projektet forventes at kræve investeringer i størrelsen 60-70 mio. kr., men omvendt kan det siges, at hvis det ikke gøres, så vil der i løbet af få år ikke være grund til at have en havn i Nakskov. Projektet ventes vedtaget i efteråret 2006, og når det

Losning af kalk ved Havnebygningen. Foto tilhører Nakskov Havn.

*Træskibstræf i Nakskov. Juni 2006.
Foto: Henning Bech Johansen.*

er gennemført vil det betyde, at Nakskov Havns godsmængde vil kunne forøges betragteligt.

Der er ingen tvivl om, at havnen er et stort aktiv for byen. Det sidste eksempel er det danske træskibstræf, der i år blev afholdt her. Havnen var næsten fyldt op af træskibe. Mange af byens borgere og handelsstandsforeningen deltog i arrangementet, der må siges at være en succes, der sikkert er med til at øge kendskabet til både by og havn.

Det er imidlertid ikke den slags succes, havnen skal leve af. Det, der drejer sig om lige nu, er at sikre, at havnen kan vedblive at være en trafikhavn, helst med stigende godsmængde. Skrækscenariet, hvis det ikke lykkes at få uddybet sejlrenden, er en faldende godsmængde, underskud på driften og en overgang til kommunal havn. Herefter vil der kun ankomme lystbåde, og havnen kan fyldes op med husbåde. Og så er det ikke en rigtig havn!

*Henning Bech Johansen.
Lektor, Nakskov Gymnasium.*

*"NAKSKOV HAVN · I".
Foto: Ivan Jacobsen.*

Havnen – porten til Verden!

En vandring i Helsingør Havn

Af Mette Starch Truelsen

”Med Kronborg om styrbord” er et udtryk vi alle kender. Det betyder: endelig at være hjemme i Danmark efter en lang rejse på verdenshavne - og udtrykker søfolkenes oplevelse af at sejle forbi Kronborg-pynten ind i Øresund det sidste stykke til København. Havnen er porten til verden, og derfor kan en vandretur langs havnen også fortælle mange historier og nutidens og fortidens samfund.

I mødet med land og vand sker der altid noget med os mennesker. Det er ligesom en følelse af en grænse, der skal overskrides – som noget der slutter og noget nyt der begynder. De store udsigter som skaber drømme og lader dem flyve. Udlængsel kan opstå. Kombiner dette med byens pulserende liv og menneskets nysgerrighed og ide-rigdom. I dette spændingsfelt ligger havnen. Og herfra udvikler den sig.

Et gammelt geografisk slogan siger: ”spørg når du ser!” På en havnevandring er der meget at se på – og derfor dukker der mange spørgsmål til fortid, nutid og fremtid op undervejs. En havnevandring kan være en spændende arbejdsform i undervisningen, hvor samfundets udvikling aflæses i havnens bygninger og anlæg.

Handel- og service

En vandring langs havnekajen i Helsingør Havn starter ved stationen. De gamle trædøre svinger op og ved den store plads møder vi den virksomme færgenhavn. På dette sted er pulsen høj. To bilfærgeselskaber og en passagerfærgeselskab fragter biler, gods og passagerer over Øresund hvert 20 minut. Hele tiden enten an-

kommer eller afgår der et skib. Havnekajen summer af liv. Salget af øl, vin og spiritus starter allerede her og supplerer de mange butikker oppe i den gamle middelalderby. Der er vist intet forgjort i at røbe, at det er svenskerne der handler. Med trækvogne, søkkevogne og rygsække ankommer de med tomme flasker og erstatter dem med nye. Denne trafik skaber ikke bare liv i havnen, men er en væsentlig del af Helsingørs byliv. Fortorvscaféer, restauranter, et væld af specialforretninger og naturligvis de sædvanlige kædebutikker lever alle af svenskerne besøg i Danmark. Uden de mange besøg var Helsingør ikke den samme. Selve færgeterminalen har sin egen historie. I dag kan passagererne gå direkte fra toget og over i Scanlinesfærgerne via

en gangbro. Tidligere kørte toget ind på færgerne, men i dag er denne mulighed erstattet af gangbroen. Anlægget med færgeterminale og gangbro var et af de første projekter i landet, som blev opført på baggrund af en vurdering af virkningen på miljøet. Det skete i slutningen af 1990’erne. Den offentlige høring og visualisering af projektet medførte en lavere bygningshøjde, der respekterede den gamle stationsbygning. Resultatet er vel også blevet ganske godt. Hvad der er knap så godt er, at den søndre havnemole inden for det sidste års tid er blevet ”terrorsikret”, så det ikke længere er muligt at fiske eller gå en tur på molen. Et stort indhug i helsingorraneres frihed – og man spørger sig selv, om det nu virkelig også er nødvendigt?

Handlen blomstrer på havnen i Helsingør. De mange svenske endags-turister danner grundlag for byens mange butikker og spisesteder. Bag blomstertorvet ses den gamle stationsbygning og den tilpassede gangbro til færgerne.

Fra færgeterminalen går turen videre langs havnekajen. Bygningerne til venstre langs havnen, kaldes sundtoldkarréen og hører til en væsentlig del af havnens historie. Helsingør har eksisteret som by siden 1200-tallet. Øresundstolden blev indført midt i 1400-tallet og fik afgørende betydning for byens udvikling. Tolden betød, at alle skibe, der passerede Øresund, skulle ankre op ved Helsingør- og det tvungne ophold betød proviantering. Fra at være en lille by, som tjente sig ved sildefiskeri og sparsom

handel, blev Helsingør i løbet af 1500-tallet en international handelsby. Set i et historisk perspektiv, er der således ingen tvivl om, at havnen i dag er "tom".

På havnekajen mellem stationen og det nedlagte skibsværft er der i dag så at sige "skiftende udstillinger". Her ligger altid en ny båd. Et krydstogtskib, et besøg fra farvandsvæsnet eller en tremaster på langfart. Her findes også "honnørkajen", som bruges til officielle besøg i byen. Fra kajen er der et smukt syn over det græsklædte, tidligere værftsareal

Langs honnørkajen er "skiftende udstillinger" af forskellige skibe. Kommunen gør meget ud af at pynte byen og havnen for turisterne.

mod Kronborg Slot. Arealet er af samme grund pålagt en deklARATION om, at det ikke må bebygges. I dag ligger det hen som et tomt areal som det meste af året bruges til – ingenting. En funktionstømning der vil noget!

Industrialiseringen

Den gamle dok ligger stadig som et minde om skibsværftets storhedstid. Det tidligere skibsværft har – som alle værfter – været et stort aktiv for sin by. Helsingør Jærnskibsværft og Maskinbyggeri har siden dets etablering i 1881 beskæftiget mange af byens indbyggere, og har været med til at give Helsingør sin identitet som arbejderby.

Værftet var i drift i en periode på over 100 år og blev en givtig næringsvej efter sundtoldens ophør. Skibsværftet lavede blandt andet flere storebæltfærger, og de hushøje skibe skabte en særlig stemning i havnen især ved stabel-afløbninger. I 1983 var det som så mange andre steder ikke længere rentabelt at drive skibsværft, og værftet måtte lukke. Igennem en årrække stod kranerne stadig på værftsgrunden og vidnede om industrialiseringens storhedstid. Sidst i 1990'erne blev kranerne fjernet og der blev i stedet plantet græs på arealet. I værftets bygninger er små virksomheder flyttet ind, så der i dag er liv i bygningerne. På en af portene står dog "ting der måske forsvinder". Det er måske er meget sigende i en situation, hvor værftområdets fremtid er sat til debat. Det kommer jeg tilbage til.

Hvert år i august afholdes "Baltic Sail", og så kommer værftsgrunden i brug. Her kommer besøg fra hele Østersoområdet og havnen fyldes op med russiske, lettiske og tyske træskibe med smukke sejle og skinnende kobber. Det er muligt at få en sejl- eller bare komme ombord og se skibene. Til Baltic Sail er det også muligt at besøge den tyske kystvagt, danske miljøskibe, den

Vinter på Helsingør Skibsværft. De gamle værftsbygninger bruges nu af virksomheden HV-Turbo og en række mindre virksomheder.

eneste danske ubåd i privat eje, dykkerhistorisk selskab og den gamle dampslæbebåd, som en række mennesker har besluttet at bruge deres fritid på at sætte i stand. Naturligvis summer værftsgrunden denne weekend af liv med boder og øltelte. Det gamle værft er indrettet til maritimt galleri med plakater, postkort og andre maritime varer.

Fritidssamfundet

Vores havnevandring slutter ved nordre mole og Kronborg. Herfra er en smuk udsigt over Helsingørs havnefront til den smukke stationsbygning med de svungne gavle, det firkantede rådhusårn og den majestætiske domkirke. De nyere boliger langs havnen er smukt indpasset, mens værftsgrunden står rå og tom og min-

der om en tid, som for længst er forbi.

Langs kajen ligger der mange fiskerbåde. Hele året sejler de ud med lystfiskere flere gange om dagen. En hyggestund på vandet for hele familien eller bare gutterne. Gammel dansk, regnbukser og varm kaffe – og resultatet bliver ofte sild og måske en torsk? Hyggeligt er det – og en eftertragtet beskæftigelse i fritidssamfundet.

Den nordre mole var tidligere havn for HH-Ferries, men den megen trafik gennem byen til færgerne førte til, at færgehavnen ved stationen blev udvidet og havnen nedlagt. I dag er der således store parkeringsarealer på nordre mole, som benyttes flittigt af fiskere og folk som skal besøge Kronborg Slot. Her ligger også et forholdsvis nyt indslag i havnen: Den gamle færge til øen Endelave, "Harald Blåtand". Færgen sejler til Hven om sommeren med turister. Skibet har restaurant om bord, og det er muligt at leje den til private arrangementer året igennem.

Til Baltic Sail i august fyldes havnen med smukke sejlskibe fra hele Østersøområdet.

Historisk tid – hvad skal vi bevare?

Kronborg Slot er en historie for sig selv. Slottet danner en smuk ramme omkring havnen og udtrykker havnens lange historie. Som tidligere nævnt er det ikke uproblematisk at have verdens kulturarv liggende i en havn. Et kulturmiljø af den kaliber skal have plads, og kaster sin glans over havnens arealer. Værftets etablering i havnen gjorde et stort indhug i Kronborgs forsvarsværker, da den nyeste dok blev etableret i slutningen af 1800-tallet. Det nyeste projekt i Helsingør Havn har da også med arealerne omkring Kronborg at gøre.

Helsingør Kommune arbejder i disse år med at udvikle værftsgrunden og havneområdet ved Kronborg. Planerne går i hovedtræk ud på at gendanne Kronborgs forsvarsværker, lukke for biltrafikken og omdanne den nye dok til parkering for havnen og Kronborgs mange gæster. Det er visionære planer, hvor vand skal gøres til land og land skal gøres til vand.

I sådanne planer kan man altid diskutere, hvilken historie man ønsker at fortælle. Ved at råde bod på fortidens synder forsvinder store dele af den nyere havnehistorie omkring værftet. Kranerne er allerede væk, og det samme gælder en af værftsbygningerne. De øvrige skal omdannes til et "Kulturværft" med bla. et nyt hovedbibliotek, teatersal, café, udstillings- og foreningsformål. Der har i sommeren 2006 været afholdt en international arkitektkonkurrence om "Kulturværftet", som gav mange spændende fortolkninger på, hvordan nyt og gammelt kunne forenes på værftsgrunden.

Helsingør Kommune er imidlertid opmærksom på den vigtige historie, der ligger i Helsingør Skibsværft, som også i nyere tid har været et vigtigt grundlag for byens eksistens og identitet. Vinderprojektet i arkitektkonkurren-

En smuk byprofil: Fra venstre ses den gamle stationsbygning, sundtoldkarreen, Helsingør Domkirke, indpassede nye boliger og det bedlagte skibsværft.

cen bevarer værftsbygningerne og giver dem en ny glasfacade med udsigt til byen, havnen og Kronborg. Den gamle dok med kampesten, som er den smukkeste af de to dokke bliver også bevaret og der skabes bedre adgang til vandet med en forsænket havnekaj. Med planerne håber kommunen at finde en løsning, der

tager hensyn til havnens mange historier samtidig med, at havnen udvikles til en ny funktion, nemlig som kulturelt mødested for helsingoranerne.

*Mette Starch Truelsen
Geograf og helsingoraner*

Alle fotos af forfatteren.

Hver søndag året rundt summer nordre mole af liv. Lystfiskerne strømmer til for at få et par timer på vandet. I baggrunden ses domkirken, nye boliger og det nedlagte skibsværft.

Netværkssamarbejde mellem civilsamfundsorganisationer i Uganda

Af Pia Jeppesen

Vandspejlet i Victoriasøen er faldet med 2 meter på få år efter vandkraftværk nr. 2 blev opført. National Association of Professional Environmentalists er kendt over hele verden for deres lobbyarbejde for at få placeret et vandkraftværk et bæredygtigt sted langs Nilen.

Deling af informationer og bedre adgang til viden er en vigtig brik i udviklingen af civilsamfundene og civilsamfundsorganisationerne (CSO'erne) i den tredje verden. For at kunne støtte denne udvikling er det nødvendigt at vide mere om netværkssamarbejdet og de interne mekanismer på spil. Denne artikel er baseret på et speciale udført i Uganda som havde til formål at undersøge, hvordan samarbejdet fungerer i et nationalt netværk. Hvordan påvirker erfaringer og kapaciteter i medlemsorganisationerne de interne relationer og hvad opnår medlemmerne helt konkret gennem deres frivillige deltagelse?

Denne artikel ser på frivillige informationsudvekslende netværk modsat netværk hvor varer og ydelser udveksles. Forskellen ligger umiddelbart i forventningen til afkastet. Når varer eller andre målbare ydelser stilles til

rådighed for en netværkspulje forventer giveren en her og nu målbar fordel, mens deltagerne i informationsudvekslende netværk forventer at opnå "et-eller-andet" umålbart på et uspecificeret tidspunkt i en ikke nærmere

fastsat fremtid (Nelson and Farrington, 1994). Det vil sige tilliden til de andre deltagere og til at man på sigt vil drage fordel af afgørende betydning. Drivkraften i et frivilligt informationsudvekslende netværk er ikke profit

men adgang til informationer, viden og kontakter.

Situationen i Uganda for civilsamfundsorganisationer

Uganda bliver generelt betragtet som en succeshistorie med hensyn til udvikling. For eksempel er antallet af fattige, der lever for under 1 US \$ om dagen faldet fra 56 % i 1997 til 35 % i 2002, antallet af HIV smittede er faldet fra 30 % i 1990'erne til 4,1 % i 2004 (www.ms.dk). Der er relativ pressefrihed og i 2005 blev et flerpartisystem indført.

Der er dog strenge restriktioner for CSO'er. En lov fra 1989 om registrering af alle CSO'er er i foråret 2006 (efter min undersøgelse er gennemført) blevet yderligere strammet. Alle CSO'er skal registreres med navn, data på ansatte, antal medlemmer, formål m.v. Deres budget og regnskab skal fremlægges hvert år. Den nye stramning gør det nu muligt at holde lederen personligt ansvarlig og fængsle ham ved uoverensstemmelser fx mellem erklæret formål og handlinger. Yderligere kan CSO'er hvis formål er i "uoverensstemmelse med nogen som helst regeringspolitik, plan eller offentlige interesser" ikke få lov til at registrere sig.

Allerede før den nye stramning betød loven, at CSO'er typisk samarbejder med regeringen og lokalregeringer om projekter. Fortalervirksomhed (advocacy) og lobbyarbejde er begrænset og efter den nye lov også et risikabelt foretagende.

Uganda Coalition for Sustainable Development

Min undersøgelse blev udført i samarbejde med Uganda Coalition for Sustainable Development (UCSD). UCSD blev grundlagt i 2001 og har 83 organisationer som modtager deres nyhedsbrev (august 2005). Der har været mest interaktion mellem besty-

Besøg hos en familie, hvis dambrug er støttet af Uganda Fisheries Development Association. Familien har vha. et års indtægter haft mulighed for at bygge et murstenshus.

relsesmedlemmerne. De har haft en central rolle i en nyligt overstået overgangsperiode, hvor formålet med netværket har været oppe til revision.

Det overordnede mål for UCSD er at bidrage til bæredygtig udvikling ved at overvåge opfølgningen og implementeringen af deklARATIONERNE fra Verdenstopmødet i Johannesburg 2002 og andre globale deklARATIONER. Deres målsætning for perioden 2005-2007 er at styrke UCSD's fortalervirksomhed for at højne civilsamfundets kollektive påvirkning af lokale, nationale og internationale politikker. De vil have bæredygtig udvikling til at indgå flest mulige steder (www.suswatch.org/uganda). Det vil sige at UCSD har et dobbelt formål: de opbygger kapaciteter i civilsamfundet til at lave fortalervirksomhed samtidig med at de udøver fortalervirksomhed.

UCSD er selv medlem af det internationale netværk Sustainability Watch, der dækker 25 lande i den tredje verden. De samarbejder om at påvirke deres regerin-

ger og verdenssamfundet til at overholde indgåede internationale aftaler. Der er især fokus på 2015 Målene nummer 1, 7 og 8. IDANIDA's oversættelse hedder 2015 Målene:

Vi kan:

1. Halvere fattigdommen
2. Sikre skolegang for alle børn
3. Sikre kvinder ligestilling
4. Nedbringe børnedødeligheden med to tredjedele
5. Nedbringe dødeligheden blandt gravide og fødende kvinder med tre fjerdedele
6. Stoppe spredningen af hiv/aids og andre smitsomme sygdomme
7. Sikre et bæredygtigt miljø
8. Skabe et globalt partnerskab for udvikling

Kilde: Danida (2005).

Fordi netværket er åbent for nye medlemmer og der ingen krav er til medlemmerne, vil det altid bestå af meget forskellige medlemmer. Forskellige med hensyn til formål, erfaring og kapacite-

ter. Nogle medlemmer arbejder som/med græsrodsorganisationer, hvor de forbedrer forholdene for de fattigste på bæredygtig vis. Det kan være ved at bygge toiletter, opstarte dambrug, undervise i dyrkningsmetoder og i skrive- og læsefærdigheder generelt. Andre arbejder inden for medier og producerer videodokumentarer, en anden efterdanner journalister alt sammen inden for bæredygtig udvikling. Nogle er medlem af regionale eller internationale organisationer. Nogle har arbejdet med fortalervirksomhed i årevis, mens nogle er helt uden erfaring. Nogen repræsentanter har en uddannelse og er anerkendte i udviklingsmiljøet andre har ingen uddannelse og ingen erfaring på området.

Feltarbejde

Jeg har gennem to måneder i Ugandas hovedstad, Kampala, (maj og juni 2005) foretaget 14 interviews med medlemmer af UCSD, deltaget i et bestyrelsesmøde og fulgt mediernes dækning af udviklingsområdet. Jeg har interviewet seks tilfældigt udvalgte medlemmer af UCSD, et medlem lokaliseret uden for hovedstadsområdet og fem medlemmer af bestyrelsen, samt den daglige ansvarlige for netværket og Mellemfolkeligt Samvirkes repræsentant i netværket. Medlemmerne blev kontaktet per email eller til bestyrelsesmødet, jeg fik lov til at observere.

Jeg tog ud til den enkelte medlemsorganisations kontor for at lave interviewet, så kunne jeg også få et indblik i forholdene der. Nogle havde et lille baglokale til en butik i et forstadsbeboelsesområde, andre store kontorer i centrum af Kampala. Alle interview blev optaget på bånd med informantens tilladelse. Samtlige interview varede over 2 timer og alle fortalte meget og længe om deres egen organisation, fordelene ved at være med i UCSD og hele netværksprocessen. De

var alle glade for min undersøgelse, der udover mit speciale førte til en evaluering af udvalgte problemstillinger i netværket og nogle forslag til mindre men effektfulde ændringer.

Netværksanalyse

Den typiske måde at afbilde et netværk på består af et sæt punkter, der er forbundet i en bestemt struktur. Mange klassificerer netværk ud fra dennes organisatoriske struktur fx åbenhed for nye medlemmer eller centralitet i forhold til (afhængighed af) deres sekretariat. Min påstand er, at netværksprocessen – det der foregår mellem medlemmerne – er mere karakteriserende for informationsudvekslende netværk end den statiske struktur. Et informationsudvekslende netværk er først og fremmest karakteriseret af at deltagelsen er frivillig og ikke påvirker deltagernes selvbestemmelse samt at der er to- eller flervejskommunikation. Distribution af information og viden fra en central kilde ud til medlemmerne alene udgør ikke et netværk. Det vil sige, at det er den dynamik som opstår i rela-

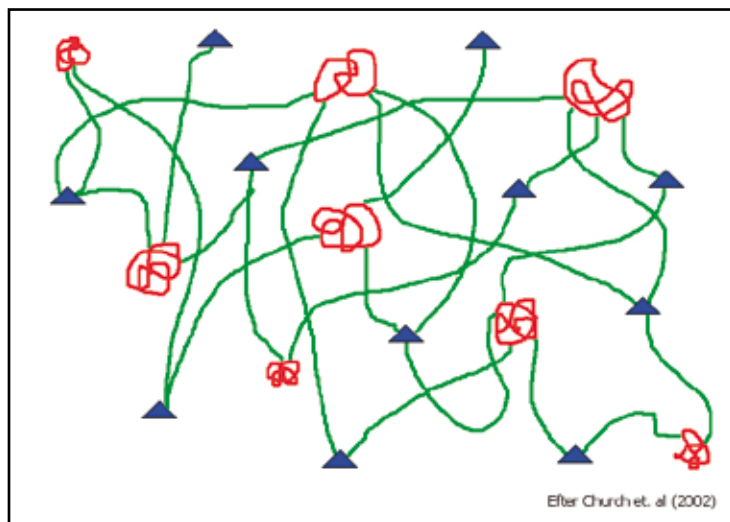
tionerne mellem medlemmerne, der afgør om det er et netværk. Det er det aktive i networking, der er interessant ikke det statiske netværk.

I min netværksanalyse har jeg valgt at se på hvordan netværksprocessen udspringer sig, hvordan relationer knyttes og udnyttes samt hvilken rolle et sekretariat spiller for hele netværket.

Netværksprocessen

Netværksprocessen er dynamisk, den er et samspil af tillid, relationer, kommunikation og vilighed til at arbejde for fælles mål. Church et. al (2002) har forsøgt at opstille en dynamisk netværksmodel som alternativ til de gængse statiske modeller. De ser et netværk som et spind af medlemmer (trekanterne i figur 1), der er forbundet gennem relationer, kommunikation og tillid. Knuderne er synergicentre, hvor energi og inspiration udvikler sig omkring og i medlemmernes bidrag, engagement og evner. Forbindelserne skal ses som "elastiske", hvilket giver medlemmerne frihed til at tage egne beslutninger og agere på egen hånd, når

Figur 1: En dynamisk netværksmodel. Medlemmerne (r) er forbundet gennem frivillige relationer og i synergi centre.

de ønsker det. Ifølge Church et al (2002) er sekretariatets rolle at være vedligeholder og inspirator. Sekretariatet kender alles potentialer og ved hvem der kan have gavn af en indbyrdes relation.

Et netværk kan vokse i alle retninger, men væksten vil ske i sammensmeltningen af engagement, deltagelse, bidrag og tillid mellem deltagerne. Det dynamiske ligger i at strukturen hele tiden bevæger sig og udvikler sig i forhold til hvem, der er aktive og på hvilke områder nye initiativer vokser frem. Netværket er dynamisk nok til at optage nye medlemmer uden at eksisterende medlemmer "bliver kvalt i trådene".

Relationer

Gennem et netværk kan man opnå relationer til mange flere personer end man ellers ville møde, dermed udvider man sit kendskab til personer med potentiel brugbar viden. Burt (1992) bruger konceptet "strukturelle huller", det handler om at optimere sine netværksaktiviteter med hensyn til hvilke relationer man vælger at vedligeholde. Ifølge Burt (1992) vedligeholder en

organisation eller person kun en forbindelse så længe at "afkastet" overstiger den energi der bruges på at vedligeholde forbindelsen. Det betyder, at informationsudvekslende netværk kun kan holde på deres medlemmer, så længe de ser en fordel i at blive.

Det som Burt (1992) betegner som et strukturelt hul er en relation mellem to personer, der ikke har andre fælles relationer, dvs. deres indbyrdes relation er eneste forbindelse mellem to forskellige netværk (se figur 2). Et sådant strukturelt hul er en vigtig relation for hele netværket, der dermed får adgang til informationer og viden genereret i det andet netværk.

Kun få organisationer kender hinanden inden UCSD netværket blev oprettet, og dermed er repræsentanten eneste forbindelse mellem medlemsorganisationen og netværket. Denne relation kan derfor betegnes som et strukturelt hul, dvs. en vigtig kilde til information og viden. Relationen tillægges forskellig betydning i medlemsorganisationerne, alt efter hvilke andre netværk de har relationer til. De

mindre udviklede og mindre erfarne organisationer har mindre netværk og derfor ikke så mange mulige relationer. Dette betyder at relationen til UCSD bliver forholdsvis mere værdifuld for mindre erfarne og mindre etablerede organisationer.

Sekretariatets rolle

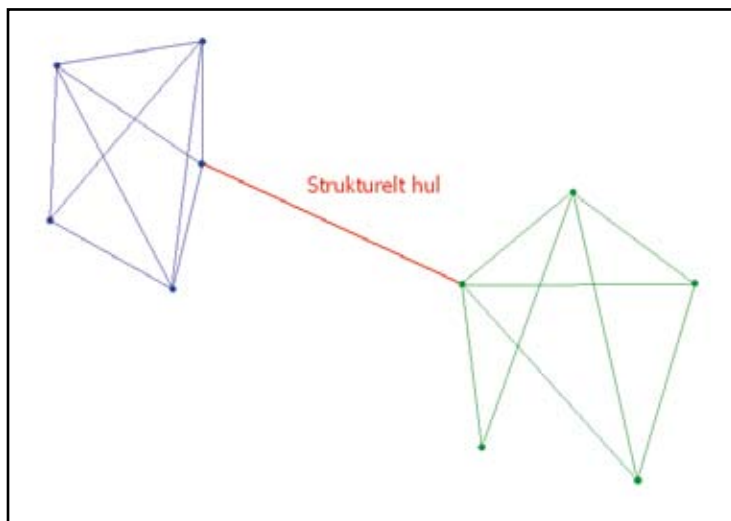
Grundet denne rationelle cost-benefit tilgang til netværksrelationer er det vigtigt for et netværks overlevelse at det hele tiden er attraktivt for dets medlemmer. Det skal hele tiden kunne betale sig for medlemmerne at bruge energi på at pleje forbindelsen. Her kan et sekretariat spille en afgørende rolle. Dets opgave er at holde sammen på medlemmerne, dette kan fx gøres ved at udsende nyhedsbreve. Gennem nyhedsbreve kan medlemmerne holde sig orienteret om hvad der sker, det vil sige de kan uden at bruge megen energi holde kontakten til netværket. Fra sekretariatets side er det muligt at holde aktive medlemmer orienteret og inddrage mere passive medlemmer, når der dukker et emne op de har interesse i.

I UCSD er sekretariatet meget vigtigt for medlemmerne, da "project manageren" (den daglige ansvarlige og eneste lønnede medarbejder) er en stor del af drivkraften i netværket. Han kender medlemmerne og kan formidle kontakt mellem dem eller til andre i civilsamfundet. Endvidere forsøger han at holde alle orienteret om deres muligheder for at søge om økonomisk støtte, deltage i seminarer og opbygge deres kapaciteter.

Fordele opnået gennem netværket

Alle deltagende organisationer har opnået fordele af informationsudvekslingen, kapacitetsopbyggende workshops, større eksponering i udviklingsmiljøet og adgang til statslige informationsarkiver. Eksponering og sta-

Figur 2: Et strukturelt hul mellem to forskellige netværk.

tus betyder meget for organisationerne, højere status betyder at deres aktiviteter har større virkning og det er nemmere at opnå støtte. Netværket bruges også hvis en organisation vil henvende sig til offentlige instanser, så allierer de sig med de andre for at stå stærkere.

Typen af kapaciteter en organisation opnår, afhænger af udgangspunktet med hensyn til erfarings- og kapacitetsniveau. Medlemmerne opbygger deres kapaciteter gennem de samme aktiviteter, men det er forskellige typer af kapaciteter de opnår. I UCSD har mindre erfarne organisationer med færre kapaciteter fortalt, at de har opnået:

- viden om internationale aftaler
- selvtillid til at deltage i møder og
- lært at tale i store forsamlinger.

Repræsentanter fra organisationer med flere ressourcer og kapaciteter fortæller, de har opnået organisatoriske evner. De synes også, de har lært noget af at skrive rapporter og opgaver som normalt udføres af konsulenter. Fællesnævneren for alle disse gevinster, er, at organisationerne og den enkelte repræsentant kan bruge dem i andre sammenhæ-

ge. UCSD har givet deres medlemmer kvalifikationer og viden som styrker deres udgangspunkt for at implementere aktiviteter og søge om økonomisk støtte. På det individuelle niveau har deltagerne opnået en masse som løfter deres individuelle status og muligheder.

Alle disse gevinster er opnået gennem, at den enkelte organisation har udbygget deres netværk og styrket relationerne. Gennem deres deltagelse og vedligeholdelse af relationen/forbindelsen til UCSD har de adgang til et bredt netværk af information, viden og muligheder. Disse informationer og muligheder opbygger forskellige kapaciteter og spreder viden om organisationens eksistens og virke.

Erfaring og kapaciteter i netværket

Medlemmerne kan inddrages i tre grupper ud fra kapacitets- og erfaringsniveau, der samtidig afspejler deres aktivitetsniveau i netværket (se figur 3).

1. En gruppe af meget aktive medlemmer.
2. En gruppe af mindre aktive og derfor af nogle opfattet som passive.
3. En gruppe af bevidst passive medlemmer.

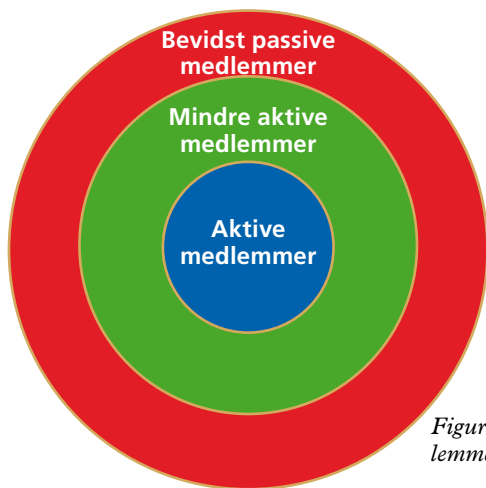
Passiv skal her forstås som "ikke ydende" i form af nye ideer, initiativer og medvirken i rapportskrivning eller andre fortalervirksomhedsaktiviteter.

Jeg skelner mellem en gruppe, som har taget beslutningen at være passiv og afventende og så en gruppe, som af andre bliver opfattet som værende passiv pga. deres manglende erfaring og kapaciteter til at bidrage aktivt med ideer i netværket. Min undersøgelse viser dog at gruppen, der opfattes som passiv af andre medlemmer, faktisk er meget engageret og motiveret for at bruge en masse energi i netværket. Problemet for dem er, at de ikke besidder kapaciteter og erfaring nok endnu.

Det mest overraskende i opdelingen af medlemmer, er, at medlemmer med høj grad af kapaciteter og erfaring er enten meget aktive eller bevidst passive. De bevidst passive medlemmer forklarede, at bestyrelsen mangler gennemsigthed. De ved ikke hvordan og for hvor længe bestyrelsen er valgt, yderligere kan de ikke se hvordan og især hvorfor beslutningerne træffes. Det er også mit indtryk, at de bevidst passive medlemmer i forvejen har store og veludviklede netværk, hvorfra de får mere end fra UCSD. Altså har de valgt at lægge deres energi, der hvor gevinsten er størst.

Relationen mellem en mindre og en mere erfarne organisation kan beskrives som asymmetrisk, fordi de to repræsentanter tillægger relationen forskellig værdi og energi. Den mindre erfarne organisation med færre kapaciteter vil være villig til at bruge mere energi på at vedligeholde forbindelsen end en ressourcerig organisation. Samtidig vil en ressourcerig organisation sandsynligvis have mere at tilbyde den uerfarne organisation.

Den proces hvorved kapaciteter opbygges kan ses som et forsøg på at mindske asymme-

Figur 3: Opdeling af UCSDs medlemmer ud fra aktivitetsniveau.

trien i forbindelsen, mens denne proces foregår, vil forbindelsen dog hovedsageligt være envejs. UCSD er godt på vej til at mindske asymmetrien i de indbyrdes relationer.

Det er vigtigt for netværkets fremtidige eksistens, at gruppen af aktive medlemmer vokser. Derfor er det interessant, at den mellemste gruppe, der hidtil er opfattet som passive medlemmer faktisk har viljen og motivationen til at være meget aktive. De er et stort uudnyttet potentiale i netværket, der venter på at blive kapacitetsopbygget.

Konklusion

Uden den rette sammensætning af personer, erfaring og kapaciteter kan et netværk ikke fungere. Et netværk har brug for en kerne af villige og erfarne individer til at kick-starte processen. Men mindst lige så vigtigt er medlemmernes vedvarende interesse og engagement. Yderligere skal et netværk bruge en masse tålmodighed – det tager lang tid at opbygge relationer og tillid mellem medlemmerne.

Et netværk kan vokse sig stærkt gennem at styrke tilliden og tilhørsforholdet til netværket. Hvis de ressourcerstærke organisationer kan motiveres til at dele med de svagere og dermed kapacitetsopbygge dem, så vil de svagere organisationer med tiden blive i stand til at deltage på mere jævnbyrdig vis. Når den samlede pulje af kapaciteter og ressourcer er forbedret, så vil det også blive nemmere for netværket at tiltrække nye og veletablerede organisationer.

Jeg mener de fleste NGO'er kan opnå en gevinst ved at deltage i informationsudvekslende netværk. Organisationerne kan godt være konkurrenter, når det gælder om at tiltrække økonomisk støtte, men overordnet set har de meget mere at vinde end at tabe ved at deltage i et netværk. Den enkelte NGO kan udvide

sin erfaring og mest relevant sit netværk af kontakter. Jo større kontaktflade, jo bedre adgang til information og andre gunstige fordele. Mit casestudie afslører at fordelene overstiger energiforbruget, når organisationen finder et passende netværk. Yderligere, har casestudiet vist at et økonomisk svagt netværk kan komme rigtig langt med masser af motivation og vilje på få år – Uganda Coalition for Sustainable Development har opnået mange goder og en masse goodwill fra resten af civilsamfundet i Uganda.

*Pia Jeppesen,
Cand.scient. i kulturgeografi,
Københavns Universitet.*

Litteratur

Burt, Ronald S. (1992): The social structure of competition. In Nohria, Nitin and Eccles, Robert G. (eds): Networks and organizations. Structure, form, and action. Harvard Business School Press, s. 57-91.

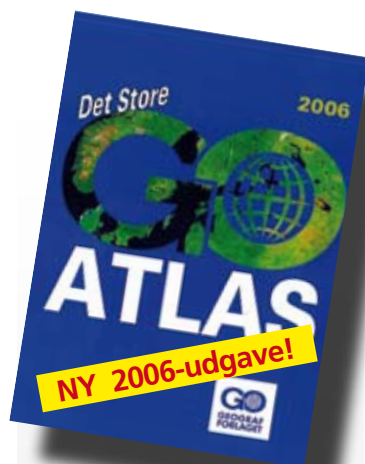
Church, Madeline et al. (2002): Participation, relationships and dynamic change: New thinking on evaluating the work of international networks. Working paper no. 121 from: Development Planning Unit, University College London.

Danida (2005): 2015 Målene – otte mål for en bedre verden. <http://www.netpublikationer.dk/um/5752/index.htm>

Nelson, John and Farrington, John (1994): Information exchange networking for agricultural development - A review of concepts and practices. Technical Centre for Agricultural and Rural Cooperation. Wageningen, Netherlands, CTA/Agrinet.

www.ms.dk

www.suswatch.org/uganda

Det Store GO-Atlas - til 7.-10.kl.

2006-udgaven er udvidet med 8 sider. Temakortene er ført ajour og indeholder flere informationer. Især er verdensdelenes temakort over klima og produktion kraftigt forbedret.

131 sider, heraf 113 kortsider.
Pris kun: 128 kr. (108 kr.)
Atlasøvelser udk. 1. okt. 2006

Se meget mere:
www.geografforlaget.dk

Priserne er
excl. moms og forsendelse.

Medlemmer af GEOGRAFFOR-
BUNDET får 20% rabat.
Priserne i parentes er
medlemspriser.

GEOGRAFFORLAGET
63 44 16 83
go@geografforlaget.dk
www.geografforlaget.dk

Fra jødisk bosættelse til nazighetto

– eksemplet Lodz

Af Tommy Book

Ghetto-begrebet anvendes meget bredt i den offentlige debat. Således var Folketingets boligudvalgs besøg til belastede boligområder på Fyn og i Jylland beskrevet under overskriften ”Ghetto - tur og retur” i Jyllandsposten den 28. september 2005. Denne artikel beskriver oprindelsen og udviklingen i begrebet med vægt på eksempler på både frivillige og tvangsoprettede jødiske boligområder.

Der råder stor usikkerhed om oprindelsen af ordet ghetto. Det blev brugt første gang som betegnelse for en jødisk bosættelse for våbensmede i Venedig i 1516 (figur 1). Blandt sprogforskere findes forskellige teorier om ordets oprindelse: det hebraiske get, det tyske Gitter, det italienske gietto, det venetianske gheta og det italienske borghetto. Ordet ghetto giver os i dag forskellige associationer. For det første har vi den snævre, rent historiske betydning af et jødisk domineret og påtvunget boligområde. For det andet ser vi i et bredere perspektiv ghettoen som hårdt belastede områder, ofte med en stor andel af indvandrere. Man ligestiller her i en vis udstrækning ghettoen med slum, som er karakteriseret af segregering af fattige. Der er naturligvis stor forskel på de relativt velordnede områder (som vi i flæng kalder ghetto) i Norden som Rosengård i Malmö og Vollsmose i Odense og de klassiske slum-ghettoer som Harlem i New York og indvandrerområderne i Paris. For det tredje kan ordet ”ghetto” fremmane billedet (dog noget ualmindeligt) af et område med en blomstrende kultur, etnisk mangfoldighed og fredelig sameksistens, så som

Chinatown i mange amerikanske byer, Little Italy i New York osv. Det er først i forbindelse med den store emigration fra Europa til de nordamerikanske byer i sidste halvdel af 1800-tallet at ordet ghetto bliver anvendt i en bredere forstand.

Det jødiske folks diaspora

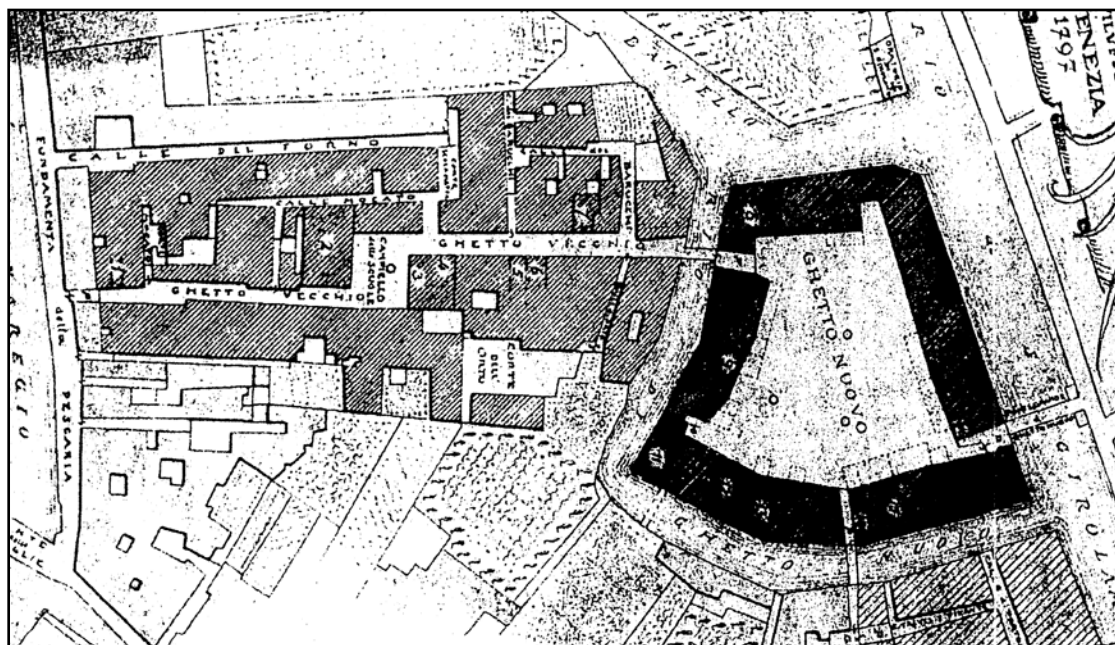
I næsten 2000 år var det jødiske folk udsat for konstant fordrivelse. Fordrivelsen fra Jerusalem i forbindelse med templets ødelæggelse år 70 e.Kr. indledte diasporaen. I det Romerske rige fandtes store jødiske befolkningsskoncentrationer på den Pyrenæiske halvø i Cordoba-området, men de mest kendte ghettoer fandtes i Rom og Alexandria. Folkevandrings-tiden kan ses som begyndelsen til jødernes spredning over Europa. I Østrom, med kejser Justinianus i spidsen stiftede anti-jødiske love som blev et forbillede for lignende lovgivning i 1000 år og ledte til at jødernes blev fordrevet fra sted til sted. Jøderne følte en vis sikkerhed i de større byer og blev mange gange beskyttet af fyrsterne, som udnyttede jødernes økonomiske viden.

Fra 700-tallet til omkring 1100 fandt jøderne deres primære fristeder i det spanske kalifat

og i det frankiske rige. I 1200- og 1300 tallet fulgte svære prøvelser med omfattende forfølgelser og fordrivelser. Den katolske kirke prædikede had og chikane. De mest kendte forvisninger fandt sted fra Spanien i 1492 og Portugal i 1498. Under middelalderen fandtes de største jødiske koncentrationer i Prag og Wien. Her boede man i skiftevis frivillige og tvangsmæssige ghettoer.

Pave Paul IV bandlysnings fra 1555 indebar en absolut ghetto-totvang for jøderne, som skulle spærres inde i lukkede ghettoer. Dette blev regelen i store dele af Europa i over 300 år. Med USA's forfatning fra 1776 og den franske revolution i 1789 startede en assimilationsproces (også kaldet emancipationsproces) som siden hen, med varierende hastighed og visse tilbageskridt forløb frem til begyndelsen af 1900-tallet. Jøderne kunne efterhånden, hvis de havde økonomisk mulighed dertil, flytte fra ghettoen til andre dele af byen.

Afvigende etniske, religiøse og sociale grupper bosatte sig gennem tvang (fyrstens påbud) eller nødvendighed (fx økonomiske årsager) i terrænmæssigt (vådområder mv.) og socialt dårligere områder (fx Leopoldstadt

Figur 1. Venedig. Den kanalomkransede ghetto fra 1516, ifølge kort fra 1797. Kilde: Calabi 1997.

i Wien). Dette galdt for jøder og i allerhøjeste grad for sigøjnerne. Man talte også om at jøderne var "urene" og "usunde".

Ghettoen skiltes fra resten af byen med mure, hvis porte var lukkede om natten, husenes egne mure (sandsynligvis den almindeligste form) eller kanaler (Venedig). Selvom kæder og tov (fastgjort i anden sals højde) andre steder udgjorde mindre drastiske former for barrierer, dannede de tydelige sociale og mentale grænser til andre befolkningsgrupper. Indhegningen af ghettoerne udgjorde en sikkerhed for jøderne, først og fremmest religiøst og oplevedes samtidig som en religionsmæssig sikkerhed for de kristne. Ghettoernes placering i bykernen påvirkede til dels infrastrukturen og bybefolkningens bevægelsesmønstre, men man må huske at byerne i gamle dage i almindelighed var mindre end i dag (jf. de nazistiske ghettoers lokalisering nedenunder).

Nazitidens ghettoer: Fra segregering og ydmygelse til indespærring og udryddelse

Før oprettelsen af de lukkede nazighettoer skete en tydelig adskillelse af den jødiske befolkningsgruppe fra de øvrige indbyggere og en efterfølgende trinvis indskrænkelse af deres rettigheder (varierende fra by til by).

Det første tiltag var som regel påbudet om at bære Davidsstjernen, hvilket indebar fratagelse af muligheden for fri bevægelse. Næste trin var at besættelsesmagten satte skilte op rundt om de jødiske kvarterer. Skiltene fortalte at disse områder var afspærrede på grund af tyfus. Dette brugte man siden som forklaring på skabelsen af ghetto og for at forbyde ikke-jøder at opholde sig inde i området. (jf. synet på jøderne som "urene").

Successivt voksede et apartheid-landskab frem, hvor forbudsskilte begrænsede og gjorde jødernes hverdagsliv sværere. Det kunne dreje sig om forbud mod at gå på den ene side af gaden

eller at opholde sig i parker og andre offentlige rum. Jøderne blev i visse byer forhindret i at besøge offentlige teatre, biografer mv. og var endvidere i sporvogne henvist til særskilte vogne. De indskrænkende tiltag tiltog og siden hen overgik man til at konfiskere jødisk ejendom.

I forbindelse med Krystalnatten den 9-10. november 1938 diskutererede nazilederne gennemførelsen af Görings idé om at lukke alle jøder inde i omfattende urbane ghettoer. Heydrich udfærdigede den 21. september 1939, et dekret om at alle jøder i det besatte såkaldte Generalguvernement i Polen, skulle koncentreres til ghettoer inden for byerne.

Når man ved Wannsee konferencen i Berlin 20. januar 1942 vedtog beslutningen om "Endlösung", som indebar systematisk udryddelse af de europæiske jøder, havde man allerede oprettet ghettoer mange steder. Dette skete i de besatte lande (f.eks var der adskillige hundreder i Polen)

men ikke indenfor det tyske rige. De store ghettoer var placerede i byer som inden første verdenskrig havde mange jøder (fx Warszawa, Lodz, Krakow, Lwow, Kovno/Kaunas).

Den tyske plan gik ud på at jøderne i de små ghettoer skulle overføres til de større ghettoer, og at det totale antal af ghettoer, efterhånden som deportationen til udryddelseslejrene fremskred, ville reduceres, ligesom størrelse på de eksisterende ghettoer. Til de store ghettoer førtes i første

omgang de lokale jøder, i næste omgang de regionale og til sidst jøder fra andre besatte lande.

Oprettelse af ghettoer – folkeflytning – forsegling

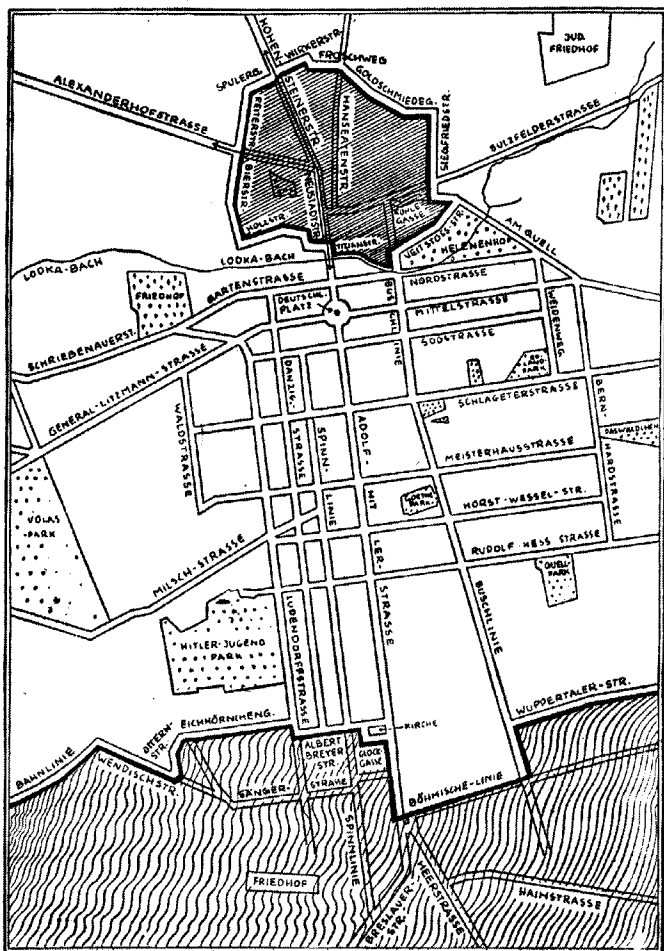
Som tidligere nævnt blev de fattige jøder efter assimileringen efterladt i de gamle slumlignende ghettoer og disse områder blev ofte udvalgt af tyskerne til tvangsghettoer. På offentlige opslag og i dagspressen (figur 2) informeredes jøderne om den eksakte udbredelse af ghettoen og hvornår

de jødiske boliger udenfor ghettoen skulle evakueres. Dette indebar en gigantisk folkeflytning, med få medbragte ejendele på tit ekstremt kort tid. I Warszawa var 30-35 % af befolkningen jødisk og her blev mellem 115.000 og 140.000 kristne polakker tvunget at forlade ghettoen. Samtidig flyttede 140.000 jøder fra øvrige bydele og forstæder ind til ghettoen. Mange gange måtte man forlade rummelige lejligheder for at havne i yderst trange kår og ussel standard. For udflytterne indebar det ofte en klar forhøjelse af standarden.

Efter at omflytninger var gennemført lukkedes (forsegledes) ghettoen. Mure og pigtråd var de mest almindelige brugte former for afgrænsning og kontrollen ved portene var enorm. På ydersiden bevogtedes ghettogrænsen af tysk politi og militær assisteret af polske politistyrker samt ukrainske og baltiske hjælpepoliti bataljoner (de sidstnævnte berygtede for stor grusomhed). Indersiden bevogtedes af jødisk vagtpersonel. I størstedelen af ghettoerne var man i princip helt isolerede fra omverden. Ghettoens højeste jødiske talsmand var "der Älteste" i "Judenrat". Han var den nærmeste kontakt mellem ghettoen og besættelsesmagten og var ansvarlig over for tyskerne, for udvælgelse af arbejdskraft og dermed indirekte også for dem som skulle videresendes til gaskamrene. Ved valg af ghettoområder bestræbte besættelsesmagten sig på at der var tilslutning til jernbane (for deportationerne) og en strategisk beliggende åben plads, "Umschlagplatz", for udvælgelsen af de forskellige kategorier.

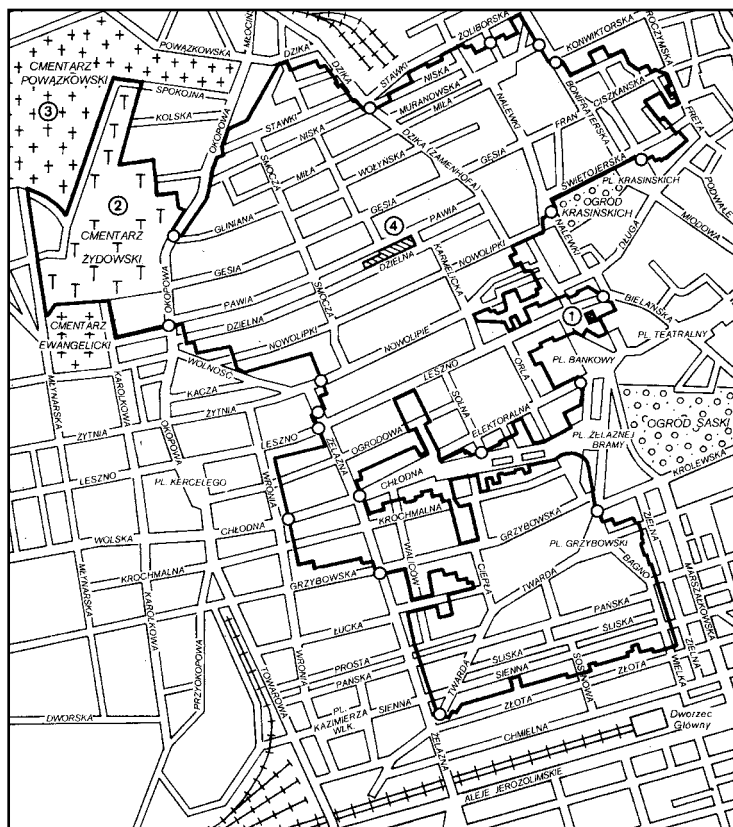
Warszawas berygtede ghetto (figur 3) forsegledes den 16. no-

Die Wohngebiete der Juden und Polen

Wir bringen auf dieser Karte eine Darstellung des Wohngebietes, das den Juden durch die Polizeiverordnung vom 8. Februar als ausschließliches Aufenthaltsraum zugewiesen wurde (schwarz schraffiert), sowie der beiden

Figur 2. Lodz. Den første avisnotits angående ghettoens udbredelse. Lodzcher Zeitung den 11. februar 1940. Kilde: Budziarek, Skrzydlo & Szukalak.

Figur 3. Warszawas ghettos maksimale udbredelse (november 1940). Indfaldsportene er markerede med cirkler. Kilde: *Warszawskie getto 1988*.

vember 1943. Den var omringet af en 18 km lang og 3 meter høj murstensmur (bygget og betalt af jøderne). Man udnyttede også eksisterende brandmure, fabriksmure og facader. Inde i ghettoen (fra begyndelsen 4,03 km²) befandt sig over en halv million mennesker, da befolkningstallet var på sit højeste (tallene er dog meget usikre). Dette betød at 30-35 % af byens befolkning befandt sig på 4,6 % af byens totale areal. Her som mange andre steder reduceredes, gennem deportationerne, ghettosens areal successivt.

I den klassiske tekstilindustriby Lodz (som 1940-1945 var kendt under det nazistiske navn "Litzmannstadt") skabtes den nazistiske ghetto af tre byområ-

der: 1) dele af Stare Miasto (den gamle by), som 1822-61 var datidens tvangsghetto, 2) Baluty – et fattigt og hurtigt opstået arbejderområde som inkorporeredes i Lodz under første verdenskrig og 3) forstaden Marysin. I hele ghettoen fandtes 31 721 lejligheder. Standarden var ekstremt lav (rindende vand i 725 lejligheder, indendørs toilet i 294 og centralvarme i 48 af lejlighederne) og kloakeringssituationen var under al kritik.

Den jødiske befolkning udgjorde i 1939 ca. 250.000 udaf en befolkning på 600.000, dvs. ca. 40 %. I oktober 1941 boede der 200.000 personer i ghettoen (udbredelsen fremgår af figur 7) på et areal på 4 km². Ghettoen i Lodz var mere lukket end no-

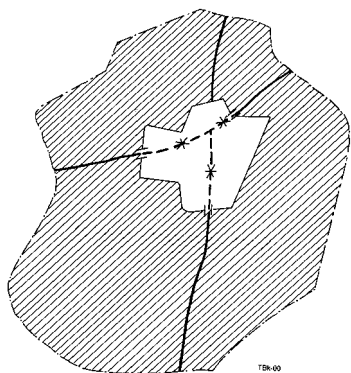
gen andre ghettoer og området var helt uden forsyning fra det kommunale forsyningsnet. Her herskede også både brev- og radioforbud.

Barriereeffekten

Den barriereeffekt som frem for alt de store nazighettoer skabte i de berørte byer var af en helt anden størrelsesorden end de gamle tiders ghettoer. I 1940'erne fungerede ghettoerne som helt fremmede elementer der ødelagde den eksisterende infrastruktur. Man skal huske på at det var polske, litauiske og andre byers infrastruktur som blev berørt. Det viste sig imidlertid efterhånden at ghettoernes placering og indhegning også kom til at forstyrre de tyske militærtransporter i og omkring byen (figur 4) og man udpedede derfor en række "ariske" gader tværs igennem ghettoen. Disse gader isoleredes gennem mure (i Warszawa), pigtråd (Vilna) eller med velbevogtede hegn (som i Lodz). For ghettoindbyggernes interne bevægelighed opførtes et antal viadukter af træ over disse ariske gader (figur 5). "Transitgangene" bidrog også til at forbedre byens totale infrastruktur gennem sporvognslinjer.

Da anden verdenskrig brød ud havde Lodz et vidt forgrenet sporvejnet, som var tæt i de centrale og sydlige dele men ikke særligt dækkende i det kommende ghettoområde.

Figur 6 er et forsøg, ved hjælp af førkrigs-kort, dagbogsoptegnelser, ghettobeskrivelser og fragmentariske noter at rekonstruere sporvejnettet i og omkring den jødiske ghetto. Hovedlinjerne er relativt korrekt angivne, men stiksporene til bl.a. forskellige industrier må ses som noget løsere rekonstruktioner (se figurteksten). Blå linjer markerer nettet umiddelbart før ghettoperioden. Når ghettoen lukkedes ophørte al sporvejstrafik indenfor dens grænser, men efter oprettelsen af de "ariske" gader kunne den

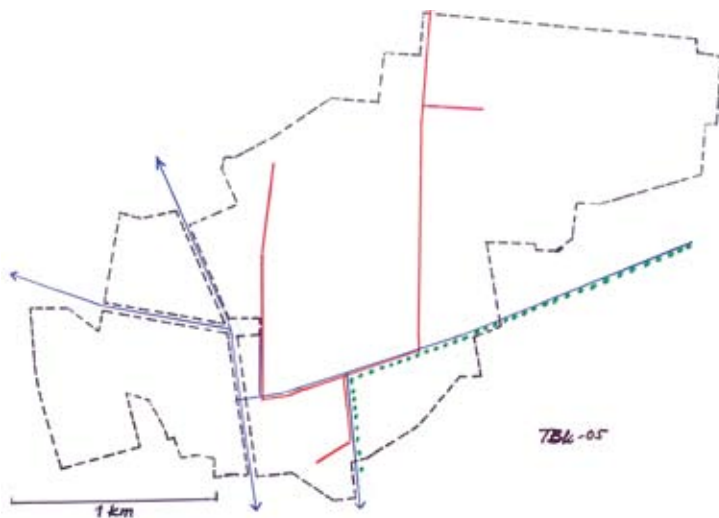

Figur 4. Ghettoen som et fremmedlegeme i byen. De ariska gader er markeret med punkterede linjer og gangbroerne med stjerner. Kilde: forfatteren.

Figur 5. Lodz. Gangbro over arisk gade. Fra: Gilbert 2001, s. 204-205.

kommunalesporvejstrafikgenoptages der. Det mest interessante træk i kommunikationsbilledet er opførelsen (efter tysk beslutning i 1941) af et internt sporvejsnet gennem ghettoen (røde linjer på figur 6), på dels eksisterende spor og dels på nye strækninger der var anlagt med spor skaffet fra byen. Man fik endvidere to ældre motorvogne og et større antal åbne slæbevogne. Først transporteredes folk mellem Marysin, som var ghettoens nye industriområde og Baluts markedsplads i centrum (med en del andre virksomheder i nærheden). I løbet af vinteren 1941/42 blev Marysinlinjen forlænget til Radogoszczstationen som lå udenfor ghettoen. Den blev senere anvendt til transport af grupper ind og ud af ghettoen. Herefter kom sidelinjer til fabrikker, slagterier, grønsags- og kulagre mm. Totalt drejede det sig om ca. 10 km spor. I januar 1944 da ghettoens indbyggertal, gennem deportationer, sygdomme og sult, var reduceret fra 200.000 til 80.000 blev det forbudt for privatpersoner at bruge ghetto-sporvognen. Ghettoporvognen var uden tvivl et infrastrukturrelt fænomen. Det indlysende spørgsmål bliver: hvorfor tillod

Figur 6. Lodz. Forsøg på rekonstruktion af sporvognsnettet i og omkring den jødiske ghetto. Punkteret linje = ghettogrænse, blå linjer = sporvognsnettet i 1939, røde linjer = ghettoens jødiske sporvognslinjer og blå linje med grøn punktmarkering = arisk sporvognslinjer genåbnet for trafik i ghettoperioden. Se i øvrigt teksten! Kilde: forfatteren.

besættelsesmagten opbygning af et transportnet til at betjene en befolkning som var dømt til at udryddes? Et tænkeligt svar kan være at svært underernærede slavearbejderes præstationer kunne højnes (de fremstillede bl.a. tøj og ammunition til den tyske armé) hvis de slap for at bruge energi på transport til og

fra arbejdspladsen. Blå linje med grøn punktmarkering (figur 6) kom fra og med november 1942 et tykke tid til at køre på (dog uden at stoppe i ghettoen) Franzstrasse/Franciszkanska og Sulzfelder Strasse/Brzezinska tilsammen med ghettoporvognen, dog vel bevogtet.

Slavearbejde i venten på udryddelse

Ghettoen var en lukket verden som til dels levede sit eget liv. Tyskerne krævede orden, men når ghettoen var vel forseglet, tillod man de jødiske myndigheder relativt uforstyrrede at stå for uddannelse, kultur, social og religiøs virksomhed, sygepleje og varedistribution (se figur 7) Ghettoerne fungerede, indtil madrationerne blev skåret ned til sultniveau, og lægemiddelleverancerne udeblev, i mange henseender som en "normal" kommune under helt abnorme forhold.

Udover at bidrage til "die Endlösung" var ghettoens vigtigste opgave, ifølge tyskerne, at forsyne den tyske krigsindustri med slavearbejdskraft. Det kunne, som i Lodz's tilfælde dreje sig om fremstilling af komponenter indenfor våbenfremstilling og uni-

formsudstyr. Tyskerne udfærdigede certifikat til arbejdsduelige personer i ghettoen. Dette var for indehaverne en midlertidig livsforsikring mod umiddelbar slutdeportation.

I visse byer lå en stor del af arbejdspladserne udenfor ghettoen (fx i Kovno), hvorimod arbejdspladserne i det stærkt isolerede Lodz lå indenfor ghettoens grænser. Her befandt sig godt og vel hundrede arbejdspladser og lagercentraler mm (koncentration fremgår af figur 8). Omtrent halvdelen af fabrikkerne kan i stort omfang relateres til tøj- og skosektoren.

Som en følge af de uigennemtrængelige fysiske grænselinjer var man adskilt fra den øvrige by. Byens ikke-jødiske befolkning havde sikkert meget lidt empati for de indelukkede jøder, hvilket tyskerne vidste og udnyttede. Antisemitismen var udbredt

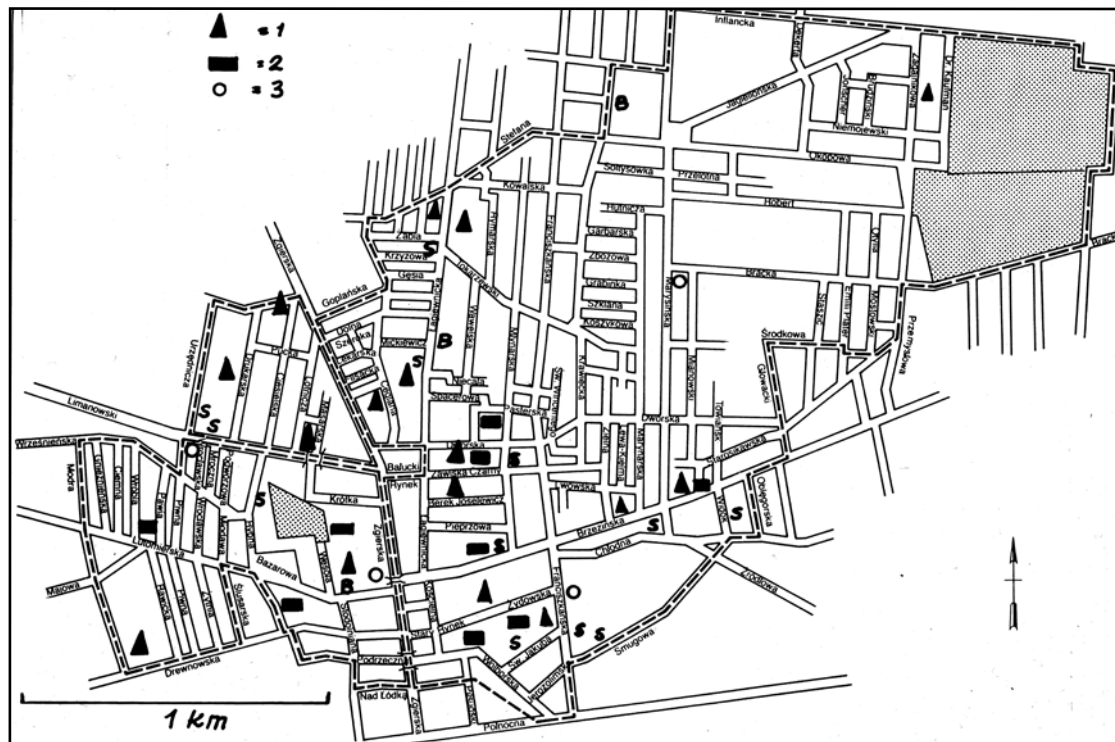
blandt polakker og baltre. De få jøder som lykkedes at slippe ud af ghettoen havnede direkte udenfor det sociale beskyttelsesnet og kunne generelt ikke forvente nogen hjælp – snarere risikerede de at blive angivet.

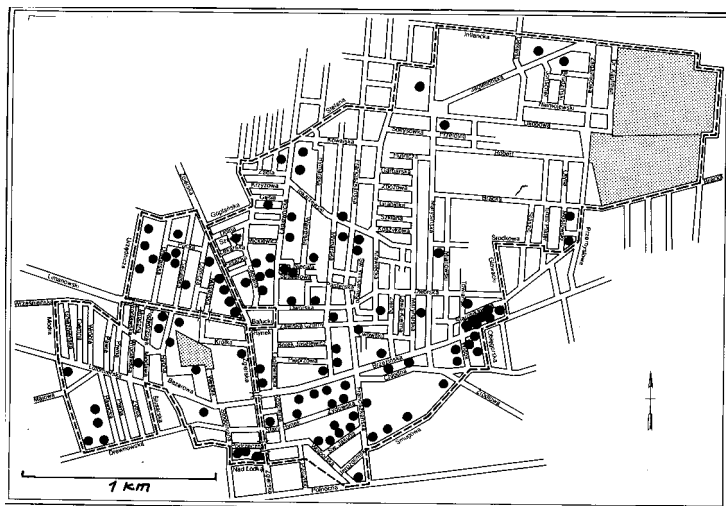
De forhenværende jødiske ghettoer i dag

De jødiske ghettoer der etableredes af nazisterne under anden verdenskrig blev tilintetgjort, med få undtagelser, efter de sidste jøder var blevet sendt til udryddelseslejrene eller i forbindelse med den tyske rømning. På tomterne blev der som regel bygget lejlighedskomplekser i 1950'erne og 1960'erne og yderst få rester er bevarede i dag.

I Warszawa, som var den ghetto med den største befolkning, findes i dag – foruden et antal monumenter opført af især jødiske

Figur 7. Lodz. Blandede funktioner i ghettoen. 1 = storkøkken, 2 = storbagerier, 3 = politistationer, B = brandstationer og S = skoler. Kilde: forfatteren.

Figur 8. Lodz. Arbejdspladser (fabrikker/værksteder) og lagercentralers lokalisering i ghettoen. Kilde: forfatteren.

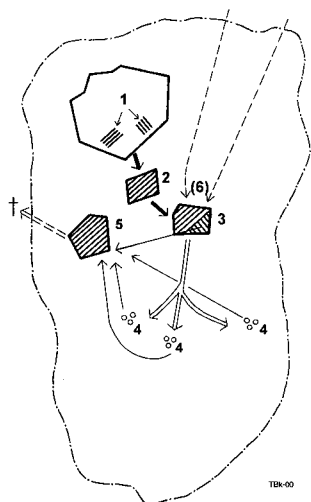
organisationer – kun få bevarede meter af ghettomuren. Det drejer sig om en ejendomsgrænse i en baggård og en fabriksmur med skudhuller som også var ghetto-grænse (figur 9). Ydermere er nogle få boliger fra førkrigstiden samt 300 meter spor bevarede i den ariske gade Ulica Chlodna.

I Lodz ”reddede” en hurtig tysk evakuering mod vest ghetto-bygningen for eftertiden. På trods af relativt omfattende saneringer er den centrale del af ghettoen stadig forholdsvis intakt (figur 10) Mangel på vedligeholdelse og en tydelig social nedgang giver en eksteriørmæssig antydning om den depression og håbløshed som rådede her for godt tres år siden. To til fire etagers sodsværtede bygninger med trange baggårde dominerer stadig bybilledet (figur 11 og 12). Den østlige del af ghettoområdet, som mest bestod af industrivirksomheder, er erstattet af boliger fra 1950’erne og 1960’erne som er tydeligt slidte. Vi har således at gøre med en bydel som i krigens startfase, på grund af sit forfald og naturligvis også sin store jødiske befolkning, blev valgt til ghetto, og som efter krigen har beholdt sin lave sociale status.

Modellskitse over de jødiske omflytninger i centraleuropæiske byer – et forsøg på en sammenfatning

I det følgende forsøges en sammenfatning af den typiske udvikling i de jødiske bosættelser (se figur 13). Allerede i den ældre middelalder (900-1100 tallet) skete der en omfattende indvandring af jøder både fra øst og fra vest. I byerne fik jøderne fra begyndelse en vis spredning, bl.a. afhængig af hvorfra de kom (områderne 1 på figur 13) (fx Prag).

Figur 9. Warszawa. Ghetto-grænsen i form af fabriksmur ved Ul. Waliców. Foto: forfatteren 13.6 2002.

Figur 13. De jødiske bosættelses udvikling i et tænkt mønstersempel af en by der var besat af tyskerne under 2. Verdenskrig. Se teksten for forklaring. Kilde: forfatteren.

Under høj- og senmiddelalderen (1220-1400) opstod i mange byer, sammenholdte og velafgrænsede ghettoer (område 2). I visse byer kunne man under fyrstens beskyttelse blive på samme plads en længere periode, imens man i andre tilfælde blev tvunget til flytning til nye ghettoer (område 3) (fx Krakow).

Den omtalte assimilation startede i de østrigske områder i 1780'erne, men det var først i midten af 1800-tallet (senere i andre lande) at fuld frihed radede vedrørende bosættelse. Jøder med høj indkomst valgte da at bosætte sig i velstående områder, imens den fattigere del af folkegruppen blev tilbage i ghettoen (nederste højre hjørne i område 3). Denne del blev hurtig forslummet og fik tillige en fattig ikke-jødisk befolkning (fx Prag).

I løbet af 2. Verdenskrigs første år forflyttedes jøderne både fra områderne 3 og 4 til indhegnede tvangsghettoer (område 5), hvilke enten bestod af lavstatus områder med stor jødisk befolkning eller nyoprettede områder.

Figur 10. Lodz. Tidligere ghettohus ved Ul. Wojska Polskiego. Foto: forfatteren 15.6 2002.

Figur 11. Lodz. Baggård i tidligere ghetto ved Ul. Wojska Polskiego/Ul. Franciszkanska. Foto: forfatteren 20.5 2000.

Figur 12. Lodz. Baggårdsgade i tidligere ghetto ved Ul. Wojska Polskiego. Foto: forfatteren 19.5 2000.

Ghettoerne var således mere eller mindre kortvarige gennemgangslejr på vej til dødslejrene. De jødiske ghettoer i Central- og Østeuropa er nu sandsynligvis borte for altid. Mindre grupper af jøder er dog i løbet af de seneste årtier vendt tilbage til tidligere jødiske bydele og danner en slags embryon til ghettoen (på figur 13 markeret med "6").

Tommy Book, professor i kulturgeografi, Växjö universitet, Sverige

Oversættelse: Agneta Noregren

Artiklen bygger delvis på Book & Stier: "Ghettot - som geografisk, historisk og sociologisk foretelse", Lund 2004, men inneholder også upublicerede afsnit og figurer.

Anden litteratur (især vedrørende Lodz och Warszawa)

Adelson, A. & Lapidés, R. (red.) (1989): Lodz ghetto - inside a community under siege. New York.

Baranowski, J. (1999): The Lodz Ghetto 1940-44. Lodz.

Bruchfeld, S. & Levin, P.A. (1998): ...om detta må ni berätta. En bok om Förintelsen i Europa 1933-45. Stockholm.

Budziarek, M., Skrzydło, L. & Szukalak, M. (u.å.): Lodz - nasze miasto - unsere Stadt Lodz. Lodz.

Calabi, D. (1997): Les quartiers juifs en Italie entre 15:e et 17:e siècle. I: Annales HSS 1997:4. Paris.

Dobroszycki, L. (red.) (1984): The Chronicle of the Lodz Ghetto 1941-44. New Haven och London.

Gilbert, M. (2001): Das jüdische Jahrhundert. München.

Heydecker, J. (1999): Das Warschauer Ghetto. Foto-Dokumente eines Deutschen Soldates aus dem Jahr 1941. München.

Spuren aus dem Getto Lodz 1940-1944. Dokumente der Sammlung Wolfgang Haney. Berlin.
Warszawskie Getto 1943-1988. Warszawa 1988.

Landskabstur til Lolland og Falster

Søndag den 8. oktober 2006

På opfordring fra Møns amatørgeologiske forening, arrangeres en fællestur mellem Geografforbundet og Møns amatørgeologiske forening. Målet er at få indblik i Lolland og Falsters geomorfologiske forhold.

Området byder på en masse geomorfologi. Istidens påvirkning af området bliver udgangspunkt for turens destinationer, hvor vi blandt andet vil opleve ås, tunneldal, randmoræne, dødishuller og vandreblokke på vores vej.

På turen vil vi desuden tale om de geologiske omstændigheder for området, men da selve de geologiske forhold ikke lader sig blotte, må vi nøjes med at tale om dem.

Mødetid og sted: Kl. 11. Traktørstedet ved Pomlenakke, hvor vi vil bruge første etape af turen ved stranden og klinten lige neden for.

Det formodes at turen vil tage ca. 5 timer med pause og frokost, så kl. 16 skulle vi være nået igennem turen.

Turplan:

- Pomlenakke – strand, sten, klint og erosion
- Falster ås
- Virket sø
- Væggerløse banke
- Bøtø nor (og evt. Gedesby kirke)
- Øster Ulslev - Lollands største vandreblok.
- Dalen mellem Fuglsang og Toreby

Tilmelding med navn og telefon nummer til geograf forbundets regionale repræsentant Tina Noregren Pedersen på tlf. 22 72 12 76 eller på e-mail: tnp@geografforlaget.dk

Hvis du ikke har mulighed for selv køre i bil, vil arrangøren forsøge at gøre samkørsel muligt, hvis du/i gør opmærksom på det ved tilmelding.

Tryk på aktuelle temaer

■ Billigere end fotokopiering

Undervisningsavisen er en temabaseret avis på 16-24 sider med meget stof for få penge. Der er gratis adgang til avisens nettedel www.undervisningsavisen.dk med opgaver, fotos, elevhenvendte links m.m.

■ I øjenhøjde med eleverne

Avisen er rigt illustreret med fotos, tegninger og grafik. Journalister fra Politiken har skrevet artiklerne direkte til eleverne i et sprog, de kan forstå. Det giver en formidling, som skaber identifikation og nærvær.

■ Aktuelt og alsidigt

Undervisningsavisen udkommer 6-8 gange om året med aktuelle temaer - lige fra kærlighed over terror til bioteknologi. Emnerne er oplagte til tværfagligt arbejde til både grundskole og ungdomsuddannelser.

■ Ny undervisningsavis om klima & katastrofer

Den globale opvarmning ændrer Jordens klima og skaber katastrofer.

Undervisningsavisen *klima & katastrofer* behandler bl.a. den naturlige og den menneskeskabte opvarmning og sætter fokus på, hvad vi kan gøre for at forhindre katastroferne. *Klima & katastrofer* er udarbejdet til undervisningen i geografi og fysik/kemi i 7.-9. klasse.

Se avisen på www.undervisningsavisen.dk

Klassesæt på 30 eksemplarer kr. 450,- ex moms

Nyhed!
Få gratis plakater til
klima & katastrofer

- Ja tak, jeg vil gerne købe ___ stk. klassesæt af *klima & katastrofer*
- Ja tak, send ___ stk. gratis plakater til *klima & katastrofer*
- Ja tak, send mig Undervisningsavisens nyhedsbrev på email: _____

NAVN
SKOLE

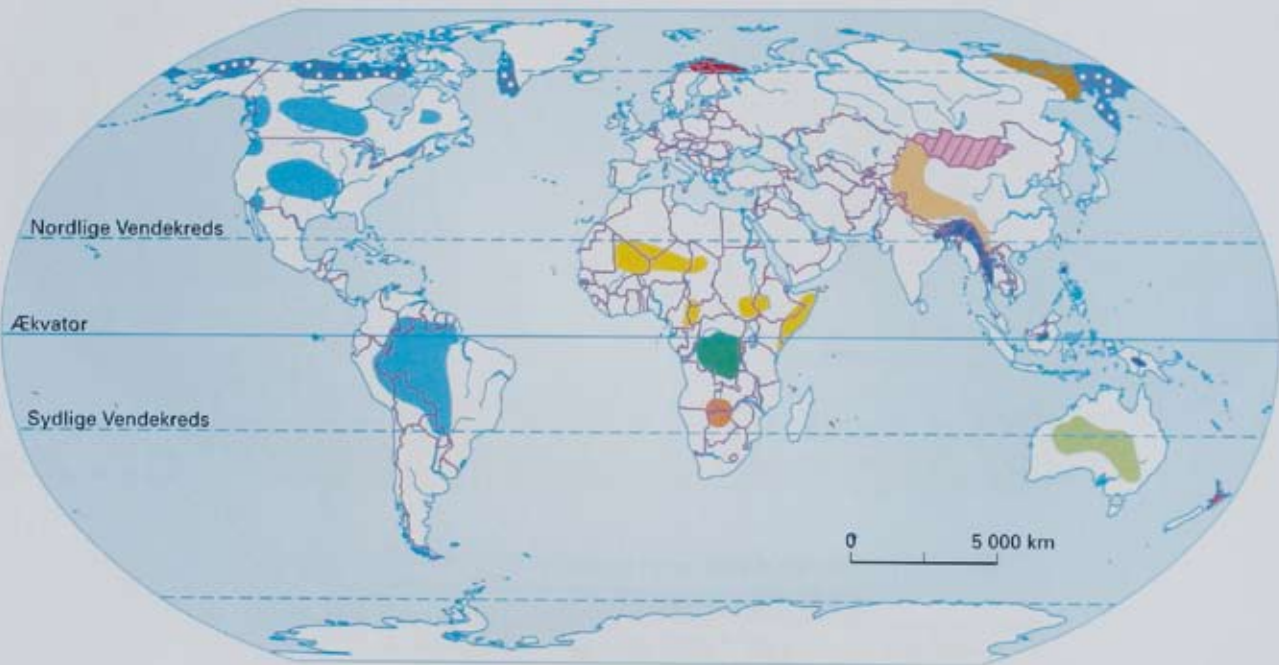
ADRESSE
POSTNR./BY

Sendes til Klareboderne 5 • 1001 Kbh. K. • Bestil også på tlf. 33 75 55 60 • fax 33 75 57 22
eller køb direkte på www.gyldendal.dk/uddannelse og få 4% online-rabat!

undervisningsavisen

...et samarbejde mellem Gyldendal og Politiken

Et er et landkort at forstå...

I atlasset "Kalaallit Nunaat nunarsuarlu" (Ilinniuisiorfik 2003) af Jørgen Steen er der et kort over Verdens urbefolkninger i dag.

Af Jane Buus Sørensen

De fleste mennesker ser på kortene i et atlas uden egentlig at sætte spørgsmålstejn ved, hvilke oplysninger der ligger bag korttegningen. Måske skyldes det, at mange sidestiller det topografiske korts forholdsvis objektive gengivelse af virkeligheden med de mere subjektive tematiske kort. Som geografer må vi kende denne forskel og stille spørgsmålstejn ved datagrundlaget. Denne artikel analyserer et tematisk kort om verdens urbefolkninger ud fra dets egne præmisser.

Ur eller indfødt?

Først kan man undre sig over begrebet urbefolkninger, hvis det skal forstås som verdens "gamle" befolkninger eller verdens oprindelige befolkninger, hvor oprindelig så kan forstås som nogle af de første. I Sverige og Norge bruger de begrebet urbefolkning

ger, men i følge Den store danske Encyklopædi bruges udtrykket "oprindelige folk" i dag i stedet for udtrykket urbefolkning. Formodentlig fordi "ur-" henviser til noget meget gammelt, såsom urfjeld – et udtryk vi for øvrigt heller ikke bruger mere.

I Jordens Folk 1995, nr. 2 beskriver Line Stephensen, Ulla Hasager og Inger Sjørlev i artiklen "Indfødte Folk" begrebet indfødte folk sådan her: "De mennesker, der i dag kalder sig indfødte, er efterkommere efter dem, der beboede de koloniserede lande, før de blev overtaget

Kvinden, der ordner fisken, er formodentlig en fangerkone, der sælger sin mands fangst. Selv om man bor i Nuuk med 15.000 indbyggere, kan man godt være fanger. For den del af grønlands befolkning, der bor i bygderne, og det er lidt under 20 %, er fangst og jollefiskeri langt den vigtigste indtægt.

af europæiske erobrere, og før de blev til nationer. De har stadig i vidt omfang den nære tilknytning til bestemte naturområder til fælles, men i vore dage bor der også indfødte folk i byer, og der findes masser af oprindelige folk eller indfødte folk uden jord, og som ikke lever af at være fangere fiskere, nomader eller samlere og jægere. De er indfødte alligevel. De er det, fordi selv kalder sig sådan. Fordi de taler et sprog som ikke er nationalstatens sprog, og

fordi deres forfædre havde en særlig livsform som adskiller sig fra flertallets og med et træk, man ønsker at bevare”.

Den langt senere definition hos UNPO (Unrepresented Nations and Peoples Organisation) er meget mere upræcis i sin definition af den gruppe, som de repræsenterer, idet det i § 6 står, at medlemmerne kan være:

”a) Ved udtrykket en nation eller et folk skal det forstås som en gruppe af mennesker, som besid-

der viljen til at blive identificeret som en nation eller et folk and har viljen til at bestemme dets fælles skæbne som en nation eller et folk, og som er bundet sammen af en fælles arv som kan være historisk, racemæssig, etnisk, lingvistisk, kulturel religiøs eller territorielt. En del af et folk kan udgøre en minoritet, der lever på deres forfædres land, der er inkorporeret i en stat, der ikke er repræsenteret af dette folk, er omfattet af denne paragrafs definition.

b) det repræsentative organ kan være en regering, en lovgivende forsamling, frihedsbevægelse eller en anden form for organisering, som kan være under de statslige områder eller fra et folk i eksil, anerkendt som værende en væsentlig del af det folk, som det repræsentative organ angiver at repræsentere; et repræsentativt organ kan også være en koordinerende organisation eller en anden form for associering af to eller flere lederskabsorganer af en nation eller et folk eller en organisation af to eller flere nationer eller folk.”

Begrebet ”tidligere koloniseret” er ikke medtaget, for var det det, så ville stater som USA, Canada og Brasilien være selvskevne til optagelse. Netop disse stater er blandt dem som UNPO’s andre medlemmer betragter som lande, som de er i opposition til. Som et kuriosum kan man tænke på, at hvis det at være tidligere koloni altid berettigede til medlemskab, så ville Sydafrika, også da det var en apartheidstat, være selvskevnen.

Med denne meget brede definition kan alle områder, mindretal, lande osv. erklære sig som medlem af UNPO, de ikke repræsenterede nationers og folks organisation. Det ville være interessant at vide, hvad UNPO gør, såfremt et land ønsker at være medlem af organisationen samtidig med at et mindretal i landet også ønsker det. Dette

kunne jo være tilfældet fra de russiske delstater. Her opfatter indbyggerne sig som mindretal, fordi de var det i det tidligere Sovjetunionen.

Hvem er så ur- eller indfødt befolkning set fra Grønland?

I beskrivelsen af de indfødte folk på kortet bemærker man, at der dels er tale om en erhversbeskrivelse: nomader, samlere og jægere og dels betegnelser på navngivne mindretal, der for nogles vedkommende faktisk er samlere og jægere (her kaldet buskmænd) eller mindretal, der fortrinsvis lever byliv som for eksempel maorier.

Man kan indvende mod denne katalogisering af indfødte folk, at erhverv kan man jo vælge frit, selv om det formodentligt vil være vanskeligt for de fleste bymennesker at erhverve sig et så godt kendskab til naturen, at de kunne overleve som samlere og jægere eller nomader. Det vil også være umuligt at beskrive disse samlere og jægere og nomader som men-

nesker, der ikke har kendskab til mere moderne teknik. Det passer nu nok heller ikke: der findes ikke mange steder på jorden, hvor mennesker lever så afsøndrede fra andre mennesker, at de ikke på en eller anden måde har tilbud om for eksempel nogle former for kommunikationsmidler.

Men selv om samler/jæger og nomader er stillingsbetegnelser, er der tale om erhverv, som sjældent vælges af mennesker, der ikke har haft denne livsform fra barnsben af. Der findes eksempler på det og netop i Grønland er der et eksempel på dette: Ibygden Sioparaluk (den nordligste beboelse i verden) bor der en japansk mand, som i over 20 år har levet af at være fanger der.

Vi kan så gå ind i en anden af UNPO's definitioner: nemlig territoriale områder. Så er det interessant at Færøerne, Åland og Nunavut i Canada, der er de selvstyreområder, som Grønland rent politisk har mest med at gøre. Så udgangspunktet er næppe taget i selvstyreproblema-

tikken. To territoriale områder er med: Mongoliet og Grønland. Her er der tale om et land og et selvstyreområde.

Vi kan også opfatte Grønland som et sprogområde i fællesskab med andre inuitområder. Med sine 50.000 grønlandsktalende er grønlandsk det største samlede inuitsprog. De russiske inuiters brug af inuitsprog er mere diskutabelt, det samme med Canada, idet der her er tale om sproglige blandingsområder i langt højere grad end Grønland. Blandt de Små sprogs organisation i Rusland er der eksempler på, hvilke problematikker, begrebet indfødt rejser, især nu, hvor der er knyttet økonomiske fordele til det.

Hvis vi går tilbage til kortets titel: Verdens urbefolkninger i dag, kan man se på, hvorvidt der er tale om særligt gamle befolkninger. Tre af de afbildede folkeslag er temmelig nye i deres områder: Den nuværende grønlandske befolkning, Thuleeskimoerne (ikke at forveksle med de mennesker der i dag bor i Qaanaaq-området) kom til Grønland omkring år 1200. Vi ved, at samerne var i det nordlige Skandinavien omkring år 0, men kan være kommet tidligere, og at maorierne kom til New Zealand omkring år 800.

Der er heller ikke tale om udvælgelse efter størrelse. For de afbildede folk er vidt forskellige i størrelse: Der er over 4 millioner uighurer i Kina, men der er også 300.000 i Usbekistan, Kazakstan og Kirgisistan. De taler et sprog, der er af tyrkisk oprindelse, men de er et meget gammelt folk i Kina. Nogle af de mest udsatte grupper i sproglig henseende er formodentlig de sibiriske-arktiske små folk, som der er 26-28 grupper af. De er ikke med på kortet.

Canadas og USA's indianere og inuitter har sammen med New Zealands maorier det til fælles, at der her er tale om et registreringsmindretal. I løbet af det 20. århundrede har antallet af Native

Disse nyuddannede lærere har valgt at dimittere fra et Maori forsamlingshus i New Zealand. De har ikke alle tilknytning til maorikultur, men som fælles træk er de ældre og med familier. I netop denne ceremoniform er der mere deltagelse af familierne end i den engelske facon, som de også kunne have valgt. Der er altså ikke for alles vedkommende tale om en kulturel identifikation. Det hele slutter af med en god stor frokost.

Maorifolket i New Zealand vises på kortet over verdens urbefolkninger i dag. Her ses to maorier i en turistudgave. Foto: Mette S. Truelsen.

Americans (dvs. både indianere og inuitter) ændret sig en del, afhængigt af opgørelsesmetoden. Man skal selv lade sig registrere som indianer hos The Bureau of Indian Affairs, hvor man som regel kræver en fjerdedel indianerblod hos ansøgeren, svarende til at en af bedsteforældrene har været indianer. Stammerne selv kan have andre regler, og de går lige fra stammer, der kræver halvt blodfællesskab (svarende til at en af ens forældre er indianer) til blot at der skal være et eller andet tilhørsforhold. I alt er der ca. 300 stammer registrerede og andre 125 søgte om anerkendelse hos Bureau of Indian Affairs. I

1980 var antallet af medlemmer af stammerne omkring 900.000, så en stor del af USA's indianere er registrerede uden samtidig at være medlem af en stamme. Der er stor forskel på gruppernes størrelse: Som navajoer er der i dag registreret 195.938 medlemmer, mens fx serranoerne i Californien har 85 medlemmer registreret.

I Canada skal man for at være en anerkendt indianer være registreret under den indianske lovgivning. Der findes en del forskellige "kassesystemer", hvor man kan være registreret som indfødt: Hvis man er registreret (status) eller ikke registreret (nonstatus). Statusgruppen kan inddeles i de

grupper, der har en lovformelig aftale med den canadiske regering, og dem, der ikke har. I midten af 1980'erne var der 575.000 indianere i Canada, hvoraf ca. 75.000 var ikke-registrerede fordelt på 596 grupper. De, der bor i Nunavut i dag, er ikke registreret på denne måde, da der netop her er tale om et selvstyreområde. Gruppen af "métis", der er efterkommere af indianere og hvide er ikke officielt anerkendt.

New Zealand har cirka 750.000 maorier registreret. Af disse regner man med at omkring 150.000 har maori som første sprog. For at blive registreret maori skal man indskrives i et maorisamfund og accepteres der. Siden slutningen af 1980'erne er der sket en stor stigning i registreringen, da der er økonomiske fordele ved at selv registreret som maori, også selv om den statistiske virkelighed er deprimerende: Deres levetid er lavere end ikke-maoriernes og deres procentandel i fængslerne er langt højere end deres andel af befolkningen

Afrika har foruden nomaderne fået pygmæerne og buskmændene som indfødte folk. Det er ikke til at gætte på, hvad der ligger bag denne tolkning, da der jo er mange etniske mindretal i Afrika, og mange af dem kæmper mod regeringer, der har planer om deres etniske udryddelse.

Hvad angår buskmændene, normalt kaldet San-folket, er der noget sprogligt pudsigt. Grønlandsk indeholder selvfølgelig ikke mange ord for træer og buske, så Orpigartoorumiut betyder dem, der er under små træer. Hvis atlassets brugere (og det vil sige eleverne i den grønlandske folkeskole) ikke har et billede af buskmændenes liv i forvejen, så vil navnet let give de forkerte associationer, især da stammefolkene i Asien karakteriseres som "forskellige skovfolk: Orpipassauarmiut assiglinnitsut, på grønlandsk: dem, der bor ude i skovene.

Når nogle er indfødte og andre ikke er det

Når man møder udtrykket indfødte folk, giver det som regel sympati hos læseren. Udtrykket signalerer undertrykkelse og fattigdom, og gennem indfødte folks organisationer kan de få en stemme, der ellers ikke kan høres. Men hvad nu hvis der egentlig ikke er nogen forskel mellem de indfødte og ikke-indfødte i et område?

I Rusland er alle folkeslag i princippet stillet lige, men gruppen af "Lille Nordligt Folk" har særlige rettigheder. På Kamtjatka lever der forskellige grupper af folk, russere itelmenere, korjakker og kamtjadalere, der en blanding af russere og itelmenere. I alt bor der på Kamtjatka knap en halv million mennesker. Itelmenere er et af de oprindelige folk på Kamtjatka. De levede især af laks fra floderne. De bor i dag på den vestlige side af halvøen i et par landsbyer og størsteparten er jægere og fiskere. De taler itelmensk - et sibirisk sprog, der tales af ca. 2400 personer. Sproget er stærkt truet og tales mest af gamle mennesker.

I forbindelse med russernes erobring af Kamtjatka i det 17. og 18. årh. gik det hårdt ud over den lokale befolkning, der blev meget decimeret. Desuden opstod der en blandingsgruppe af russere og itelmenere, der blev kaldt kamtjadalere. Begrebet kamtjedal blev brugt i rejsebeskrivelser og officielle dokumenter, men med forskellig betydning. Beretningerne taler om to sprog: itelmensk og kamtjedalsk. Sidstnævnte er en særlig form for russisk, der blev talt her. Denne dialekt blev nedskrevet i slutningen af det 18. århundrede. I den polare folketælling i Sovjetunionen i 1926-27 blev kamtjadalerne registreret. Derefter blev de slettet af listen over officielt anerkendte nationaliteter i Sovjetunionen.

Kamtjadalerne bor i det centrale Kamtjatka og lever især af

landbrug. Der er ikke megen forbindelse mellem de to befolkningsgrupper. Efter Sovjetunionens sammenbrud i 1991 fik diskussionen en anden betydning. Sovjetstatens fald ramte dette område meget hårdt, og det er i dag et meget fattigt område. Mange af de traditionelle måder at leve på bliver genoptaget, så som selvforsyningskultur og hundeslæde. Ikke ud fra nationalistiske synspunkter om kulturbevarelse, men ud af bitter nød. Det bliver derfor vigtigt at få del i rettigheder, der er tilknyttet til at være registreret som "Lille Nordligt Folk". I 1994 fik områdets 9000 kamtjadalere denne rettighed, som blandt andet gav ret til en særlig fiskekvote på 50-70 kg fisk pr. person om året. Men senere mistede de deres position som "Lille Nordligt Folk" for så igen at få denne rettighed i 2000.

I denne konflikt kan de problemer, der er vedrørende problemet med særlige økonomiske privilegier som resultat af en sprogsituation, ses. Ingen af grupperne er medlem af UNPO.

Hvad er hensigten?

Nu er det, som Peter Plys siger, vanskeligt at vide, hvad bier tænker. Hvad der er meningen med kortet, er en tolkningssag.

Grønland har som et selvstyre område ikke egne udenrigspolitiske repræsentationer. Til gengæld er Hjemmestyret meget aktivt i UNPO (Unrepresented Nations and Peoples Organisation), IWIGA (International Working Group for Indigenous Affairs), ICC (Inuit Circumpolar Conference).

Der er i Grønland i disse år et stærkt ønske om selvstyre med direkte ophævelse af rigsfællesskabet og i forskellige grader med en form for rigsfællesskab. Det er derfor en vigtig del af den nationale identitet at markere sig som selvstændigt område, og det stærke engagement i disse organisationer skal ses i dette lys, eller

som det er formuleret i Selvstyrekommissionens rapport fra 2003 "Grønland har en rolle på den internationale scene som et eksempel for andre arktiske og oprindelige folk i andre verdensdele. Grønlands politik i spørgsmålet om oprindelige folk har udviklet sig, efterhånden som bevidstheden om dette område udviklede sig. En milepæl i dette område var dannelsen af ICC i Nuuk i 1980....Som hvalfangernation har Grønland længe haft verdens største internationalt anerkendte kvote af storhvaler. Dette sker i kraft af det grønlandske folks stilling som oprindeligt folk i lyset af IWC's regler....man mener, at et skridt på vejen til dette kunne være, at rigets hvalkommisær på sigt kommer til at arbejde ud fra Grønland." (104-105).

I det nordiske samarbejde er Grønland på linje med Færøerne og Ålandsøerne fået deres deltagelse indskrevet i den aftale, der danner den formelle ramme om det nordiske samarbejde. Så i dette samarbejde er Grønland en delvis selvstændig aktør. I betænkningen fra 2003 står:

- 1) de formelle muligheder for at "udvide anorakken" er begrænsede, når det skal ske inden for rammerne af rigsfællesskabet, hvor Danmark har den folkeretlige handleevne.
- 2) Hjemmestyrets reelle muligheder for at "udvide anorakken" er også begrænsede. Hjemmestyret har jo ikke ressourcer til at opbygge en parallel udenrigstjeneste på alle områder. Den bedste måde, hvorpå man reelt kan udvide anorakken på embedsmandsplan, er efter Udenrigskontorets (Hjemmestyrets udenrigsministerium) opfattelse at koncentrere ressourcerne på de områder, der prioriteres højt, således som man igennem en årrække har gjort det på fiskeri - og EU-området (og herigennem fået en i praksis vid anorak)" (s. 500-501)

Denne kvinde ved computeren er lærerstuderende ved Ilinniarfissuaq, Grønlands Seminarium. Her er al den moderne kommunikationsteknologi, man kan ønske sig.

Har kortet en tilstrækkelig vid anorak?

Det er en grundlæggende rettighed i et demokratisk samfund, at grupper har ret til at organisere sig med henblik på fælles at danne en politisk platform for at formulere ønsker og hensigter. Så UNPO og de mange andre organisationer, der kæmper for mindretals og små befolkningers rettigheder, benytter sig af den konstruktion, som demokratiet stiller til rådighed. Det er der jo hverken noget forkert eller uønsket i. Problemet kommer, når disse grupper enten selv tillægger sig bestemte karakteristika eller bliver tildelt dem af andre. Det giver fx ikke en særlig naturindsigt at være medlem af disse politiske fora eller at man har en særlig holistisk livsforståelse [1].

Så dette kort over verdens urbefolkning kan ikke bruges til at sige noget om urbefolkninger eller indfødte folk. Dertil er det et for tilfældigt udsnit af denne gruppe, der i sig selv er politisk defineret.. Der er desuden heller

ikke nogen indikatorer for, hvordan udvælgelsen er foretaget. Så her bliver brugeren af atlaset forført. Her lægges en viden, der ikke er underbygget frem, formodentlig med politiske undertoner. Det får kortets læsere heller ikke at vide. Så ét er landkort at forstå - noget andet er at vide, hvornår man bliver ført bag lyset!

*Jane Buus Sørensen
Lektor, Ilinniarfissuaq,
Nuuk, Grønland*

Slutnote

[1]: Man kan gennemlæse materialer fra forskellige organisationer og personer, der fremhæver disse og andre fortræffelige egenskaber ved oprindelige folk. Jeg takker Winfried Dahmann, ANSIPRA om oplysninger vedrørende Kamtjatka. Og Liber, AB, Stockholm for tilladelse til at reproducere kortet.

Litteratur

Betænkning afgivet af Selvstyrekommisionen 2003. Nuuk
Brittanica Encyclopaedia online

Davis, Mary B. (ed): Native America in the twentieth Century. Garland Publishers 1996.

Goldschmidt, Ditte Benzon: Oprindelige Folks rettigheder i Norden. Det Danske Center for Menneskerettigheder. 1994

Harhoff, Frederik: Rigsfællesskabet. Klim 1993.

Murasjko, Olga: "Kamtjedalene" i Jordens Folk, 1994, nr. 4.

Steen, Jørgen: Kalaallit Nunaat nunarsuarlu. Ilinniusiorfik 2003

Stephensen, Line og Ulla Hasager og Inger Sjørlev: "Indfødte Folk" i Jordens Folk, 1995, nr.2.

<http://www.UNPO.org>

<http://www.iwiga.org>

<http://www.inuit.org> (ICC)

<http://raipon.org> ("Lille nordligt folk")

<http://www.npolar.no/ansipra/> ("Lille nordligt folk")

http://www.npolar.no/ansipra/english/Regional%20pages/Koryak_5.html, hvor der findes oplysninger om Kamtjatka.

<http://www.iwcoffice.org> (Den internationale Hvalkommission, hvor man kan se, hvor mange hvaler der gives tilladelse til at fange)

Naturfag en masse på Skagen Odde Naturcenter

Af Bjarne og Lea Siewertsen

Første indtryk af Skagen Odde Naturcenter.

Det ser lidt bombastisk ud, når man ser det første gang - Skagen Odde Naturcenter. Men selv om det giver indtryk af noget fort-agtigt, så er centeret på spidsen af Danmark alt andet end lukket og uindtageligt. Skagen Odde Naturcenter er et sted, hvor fagene, biologi, geologi, geografi, samfundsfag og arkitektur mødes i skøn forening.

Den tilsyneladende lukkethed fra førstehåndsindtrykket forsvinder, når du kommer indenfor. Lysindfaldet og indretningen af centeret skaber et meget smukt samspil med den omkringliggende natur. Det skyldes naturligvis, at Skagen Odde Naturcenter er tegnet af ingen ringere end arkitekten Jørn Utzon i 1989 og opført under ledelse af sønnen Jan Utzon i 1999-2000. Jørn Utzon er også kendt for så spektakulære bygninger som operahuset i Sydney og parlamentsbygningen i Kuwait. Han finder blandt andet sin inspiration i naturen, både til selve udformningen og i samspillet med omgivelserne, og han beskrev da også bygningen i 1989 med ordene: "Så rolig og i

så klar harmoni med landskabet som den hvide brænding".

På Naturcenteret er der hele vejen rundt udsigt til den storslåede nordjyske natur, og de faste udstillinger byder på flot formidlet naturvidenskab i rigt mål. Og vil du blive klogere på naturen, så går du ikke forgæves - hverken hvis du er på familietur, eller du har klassen med på udflygt.

Samspillet mellem natur, kultur og dyreliv illustreres fornemt i de faste udstillinger, og du får en fin fornemmelse for både den rige flora og fauna i det nordjyske.

Som et eksempel på vekselvirkningerne mellem naturens elementer oplevede vi ved vores seneste besøg, hvordan rovfugles flyvelyst påvirkes af vejret, da rovfugleshowet blev stoppet brat

af modvillige rovfugle, som ikke ville optræde i den turbulente vind der herskede den dag. Og bagefter kunne vi på udstillingen læse om vindens skabende og ødelæggende kraft i området,

Rovfugleshowet kommer helt tæt på publikum.

Bygningerne skaber nogle meget pittoreske scenerier af den nordjyske natur.

og vi kunne mærke på vores egen krop, hvor hård vinden kan være i vindtunnelen.

De informationer, du bliver præsenteret for under din gang på centeret, er af høj faglig kvalitet, og du skal være meget stædig for at undgå at blive klogere. Den faglige kvalitet kan da også genfindes i de samarbejdspartnere, som Skagen Odden Na-

Bygningerne skaber nogle meget pittoreske scenerier af den nordjyske natur.

turcenter har valgt at bruge som faglige konsulenter på udstillingerne. Her findes navne blandt Danmarks fremmeste geologer, geografer, klimatologer og andre discipliner.

Når du besøger Skagen Odde Naturcenter, så bliver du ført igennem en verden af vand, sand, lys og vind, og hvert element har sin egen udstilling, hvor du kan

Sådan finder du vej til Skagen Odde Naturcenter.

se, røre og blive klogere. Hver deludstilling er bygget op af en stribe informationstavler, stande og "hands-on"-aktiviteter.

Det faglige niveau er forholdsvis højt, men yngre børn kan sagtens være med, idet illustrationerne og de praktiske oplevelser - som for eksempel vindtunnelen og bølgemaskinen - gør, at de også kan få et udbytte af turen.

Har du spørgsmål - så find naturvejlederen i Spørgehjørnet.

Og bliver det hele lidt for tungt for de små - så er det måske en god idé at slutte af i klæd-ud-rummet og blive prinsesse eller trold for et øjeblik.

Er du i Skagen - så und dig selv en tur til Skagen Odde Naturcenter.

Lea Siewertsen er lærer på Rødovre Skole og Bjarne Siewertsen er videnskabsjournalist.

NATUR/TEKNIK-forum

 GEOGRAFFORBUNDET DANMARKS FYSIK- OG KEMILÆRERFORENING BIOLOGFORBUNDET

Praktisk arbejde i NATUR/TEKNIK – et arbejdsseminar –

Målgruppe: Folkeskolens undervisere i natur/teknik, gerne flere undervisere fra samme skole.

Indhold:

- Fokus på praktisk arbejde.
- Praksisnære foredrag.
- Workshops med hands-on-aktiviteter.
- Arbejde med at udforme undervisningsplaner.

Hovedfokus vil være på elevernes læringsudbytte af aktiviteterne – hvilke begreber og faglige generalisationer aktiviteterne åbner for og hvilke slutmål/trinmål, de kan medvirke til at opfylde.

Konferencedeltagernes udarbejdede undervisningsforløb samles i elektronisk form og fordeles blandt alle deltagere.

Tid og sted: 2. og 3. november 2006.

Aalborg Seminarium, Mylius Erichsens vej 131, 9210 Aalborg SØ.

Hovedpunkter fra program:

Foredrag:

- Peter Norrild, Progression i det praktiske arbejde
- Steffen Elmoose, Læring og praktiske arbejde
- Hans Jessen Lauritsen, Astronomi – det fjerne gøres nærværende

Det fulde program kan ses på følgende hjemmesider:

- www.geografforbundet.dk
- www.fysik-kemi.ffw.dk
- www.biologforbundet.dk

Pris: 1.100 kr. inkl. fortæring, men ekskl. overnatning.

Tilmelding sker ved at skrive til kss@aalsem.dk samtidig med, at man betaler kursusafgiften til konto 9246 1960072541.

I begge tilfælde angives navn, e-mail-adresse og mærket "N/T seminar".

Yderligere oplysninger på tlf. 9633 1201 (Kaja Snerle).

Tilmeldingsfrist: Fredag den 13. oktober 2006.

Formanden mener:

Sikken en sommer! – Jeg tror der er mange der i de kommende år vil huske på denne sommer som ”da jeg var barn”... det på trods af eventuelle klimaændringer eller ej! Og så er sommerferien flyttet, håber at alle kan finde sig tilrette med de nye tider og er kommet godt i gang med det nye år som kommer til at byde på mange nye ting!

Nå, alt er ikke helt rosenrødt, vi har også fået lidt flere sider i bogen om test og prøver! Foreløbig ser det ud til, at ministeren overvejer at erstatte de skriftlige umulige multiple choice edb-prøver med mundtlige praktiske prøver. Måske kun i nogle fag og selvfølgelig gerne i vores fag, men det sker nok først når Kommunernes Landsforening og Danmarks Lærerforening kan blive enige om en ny udformning af tjenestetiden!

Selvom vi nu ikke længere skal lave en ”naturfagsprøve”, så vil jeg da her ligesom de to andre foreninger slå et slag for at man bibeholder et snævert tværfagligt naturfagssamarbejde. Det kan give de unge elever helt nye aspekter at arbejde ud fra i bl.a. den projektopgave som de skal lave i løbet af 8.+9.klasse.

Nu er det ikke bare gold paratviden, de har samlet sammen i de tre fag, nu er

det pludselig anvendelig viden (paratviden vil nogen dog stadig kalde det), som skal bruges i en konkret situation og som kæder forskellige fagområder sammen – et meget bredere og mere spændende udgangspunkt!

Apropos paratviden, så ser der ud til at ske noget helt forfærdeligt i vores (de gamles) bunker af paratviden – nu er der ikke længere 9 planeter i vores solsystem, ”lille” Pluto er blevet degraderet til en ”planetino” ifølge det astronomiske topmøde i Prag i uge 34. Men som en dansk astronom udtalte: ”Pluto er sikkert ligeglad”.

Galathea 3 er kommet fra kaj, om end med lidt begyndervanskeligheder, først var der et par O-ringe der drillede i skrueakselen, derfor måtte man i tørdok i Stavanger, så mistede man noget af bundudstyret og sidst en bundhenter til ca. 150.000 kr. Heldigvis har man ekstraudstyr med på en sådan tur, det er nødvendigt, man ved jo aldrig, hvad der er dernede, selvom man tager gode ekkolod-billeder i forvejen! Det bliver spændende at følge turen videre frem, alle kan være med på en kigger, se bl.a. artiklen i sidste nummer af GO: Satellite Eye for Galathea 3, www.satelliteeye.dk

Bo Hildebrandt / den 28. august 2006.

Undervisningsministeriet og geografi i folkeskolen:

Undervisningsministeriets fagkonsulent i Geografi:
Henrik Nørregaard. Henrik.Norregaard@uvm.dk
Tlf. 2081 6883
Følg nyheder på: <http://www.emu.dk/gsk/fag/geo/fagkonsulent/index.jsp>

Månedens link:

www.naturdebatten.dk

EKSKURSION MED GEOGRAFFORBUNDET TIL

En rejseoplevelse på Verdens Tag:
Oplev den tibetanske højslettes naturskønhed
og oprindelige tibetanske kulturer

TIBET

Giv dig selv en uforglemmelig rejseoplevelse. Tag med på denne tur til de tibetanske naturområder i det etniske Tibet. Det tibetansk-etniske område er kolossalt: Fra Ladakh i Indien i vest til de kinesiske provinser Qinghai, Sichuan og Gansu i øst. Terrænet er typisk højslette med bjergkæder.

Det traditionelle Tibet var delt i regionerne Amdo, Kham og Ü i Centraltibet. I dag betegnes kun Ü som Tibet. Amdo, som vi skal besøge, ligger især i provinsen Qinghai, og trods områdets størrelse på 721.000 km² er her kun 5 mill. indbyggere. Heraf er de 1,1 tibetanere, hvoraf mange lever som delvist bosatte traditionelle nomader med yakokser og får.

Vi besøger interessante kulturer og møder lokal tibetansk levevis. Ved flere lejligheder vil vi besøge og tale med tibetanske familier samt besøge afsidesliggende tibetanske skoler.

Fra Xining går kursen sydpå gennem mindre byer i de tibetanske områder. Qinghai byder på storslået natur i 3.000 m's højde med udsigter helt op

til 5.000 m ved den betagende vidtstrakte bjergkæde Amnye Machen i syd. Få timers kørsel syd for storbyen Xining oplever vi et smukt dalområde (Xunhua) med røde bjerge, hvor den 10. Panchen Lama blev født. Længere sydpå ved Labrang finder man udstrakte græssletter, hvor de tibetanske nomader om sommeren bor i deres karakteristiske sorte telte af yakuld.

Syd for Tongren finder man det tibetanske nomadeland. Her hersker naturen. Selv i juli kan man på en solskinsdag opleve dramatisk vejrforandring ved pludseligt opståede haglstorme. På vejen tilbage til Xining passeres Guinan, et storslået naturområde med vidstrakte sandbanker. En sidste oplevelse på turen er et ophold ved Qinghai Hu, bedre kendt som den store blå Kokonor-Sø, beliggende i 3.200 m's højde.

Turledere er antropolog Ellen Bangsbo, der har rejst i Tibet og studeret tibetansk kultur i mange år, samt naturgeograf Frede Sørensen.

Program:

29.06.07 Afrejse København 15.40, mellemlanding Paris

30.06.07 Ankomst Beijing 10.50, transport til hotel Ping An Fu

01.07.07 Beijing: Formiddagen fri; sidst på eftermiddagen transport til stationen, afgang med nattoget til Xining

02.07.07 Sidst på eftermiddagen: Ankomst Xining

03.07.07 Xining-Lijia Gorge (bil). Kangbala Nationale Skovpark. Et vidunderligt smukt landskab med røde bjerge, grønne skove og forunderlige stensøjler omkransende Den gule Flods dal. Overnatning (hotel) i Labrang.

04.07.07 Labrang Kloster (fra 1709). Huser 1000 munke. Et af de vigtigste Gelukpaklostre (Den gule Sekt) i hele Tibet og et centrum for lærdom i det østlige Tibet. Imponerende arkitektur, håndværk og billedkunst. Afgang til trekking-tur i Labrangs opland (græssletteland i ca. 3500 m). Besøg hos nomader. Overnatning i terrænet (telte) Alternativ for dem der måtte ønske det: Resten af dagen til fri disposition i Labrang (en meget tibetansk by). Overnatning Labrang (hotel)

SOMMEREN 2007

05.07.07 Trekking (fortsat). Tilbagekomst (aftenstid) til Labrang. Alternativ: Dagen til fri disposition i Labrang. Overnatning i Labrang (hotel)

06.07.07 Labrang/Tongren (Rebkong) (bil – 4 timers kørsel). Vi kører gennem græsstepper og plantager og ser landbrug og smukke røde bjerge. Om eftermiddagen besøger vi den berømte tibetanske kunstskele Sengeshong Magotsang (grundlagt i det 15. Årh.). I det 16. Årh. blev Rebkong centrum for tibetansk kunst i Amdo. Munkene her er veluddannede indenfor kunstarterne og udsmykker såvel klostre som private huse. Vi besøger nogle af munkene. Overnatning på Huangnan Hotel.

07.07.07 Tongren: Besøg på skoler. Eventuelt besøg på Rongpo Gonchen – klostret. Derefter kører vi til Henan Mongolia Autonomous Region. I det 13. Årh. indvandrede mongoler fra Gobiørkenen nord for Amdo og udgør nu 90% af befolkningen. Her findes også Amdos bedste græsland og hermed Tibets bedste får og heste. Vi møder repræsentanter for dette befolknings-element. Overnatning på et Government Guesthouse.

08.07.07 Henan-Zeku-Maqing (220 kms kørsel i bil). Besøg på teltskole. Ophold undervejs for at se på naturgeografien.

Overnatning på hotel Maqing Xueshan.

09.-10.07.07 Maqing-Amnye Machen (trekking). Amnye Machen (6282 m) er et meget helligt bjerg i Amdo og betragtes som det tibetanske folks beskytter. Tibetanerne tror på at lidelse og ulykke kan undgås ved en hellig pilgrimsrejse rundt om bjerget. Der er spektakulære udsigter til toppen og mange terrænformer langs denne trekkingrute, såsom flodenge, skovklædte dale, høje pas, spændende klippeformationer og højfjeldsenge. Trekkingruten: Amnye Machen-Snow Mountain Township-Hailong Dalen-Den hvide Pagode. Vi slår lejr for natten. Vi mødes med chaufføren og kører ned fra bjergene tilbage til Amnye Machen. Vi besøger den lokale markedsplads og udforsker byen. Overnatning i Amnye Machen.

11.07.07 Maqing-Guide (bil). På den 80 km lange tur ser vi blandt andet blandt andet Jadetemplet, som blev bygget under Mingdymastiet, og de store sandbanker ved Guide. Overnatning på Hot Spring Hotel

12.07.07 Guide-Qinghai Hu-Xining. Vi oplever Kokonorsøen /Qinghaisøen, Kinas største saltsø (4400 km²), som er allersmukkest på denne årstid. Overnatning på Qinghai Hotel

13.07.07 Afgang (fly) Xining, ankomst Beijing, transport til hotel Ping An Fu

14.07.07 Transport til lufthavn (Beijing), afrejse 13.00, mellemlanding Paris, ankomst København 20.55

Pris ved 26 deltagere: 19.400, ved minimum 20 deltagere 19.900
Depositum 2000 kr. (indbetales senest 15.december 2006)

Der tages forbehold for mindre ændringer i programmet og for uforudsete prisændringer.

Tilmelding sker ved at indbetale depositum på giro 1594702, Geokurser, Stensbjerg Allé 56, 7 430 Ikast, eller ved overførsel til reg. nr. 1551 kontonummer 1594702. Betalingen mærkes "Tibet 2007"

Henvendelse til
Frede Sørensen
98843496
fs@aalsem.dk
Ellen Bangsbo
33914620/41414620
ebangsbo@tiscali.dk

Alle fotos er taget af Ellens Bangsbo.

Møns Klint

– tak og på gensyn i april 2007

Af Tina Noregren Pedersen

Det er dejligt at mødes og udveksle erfaringer og viden, opleve nye steder og mennesker. Ja selv på et så, for de fleste, velkendt sted som Møns Klint, byder nyt sig til. Vi var ude at se på byggeriet af det kommende GeoCenter Møns Klint og på det dynamiske klintelandskab, der ikke lader sig stå uforandret hen, og derfor altid er et spændende sted at udforske.

Dejlig sommervind, en klar himmel og en glad flok GO-entusiaster med højt humør, blev opskriften på en vellykket, smuk og indholdsrig tur til Møns Klint søndag den 11. juni. Vi var så heldige at have to kompetente folk fra GeoCenteret med. Det var bestyrelsesmedlem Ole Meyer og leder af skoletjenesten Jesper Grube Kristiansen.

Turen startede med en rundvisning i og omkring byggepladsen for GeoCenter Møns Klint, samt en snak omkring planerne for GeoCenterets kommende

udstilling og aktiviteter. Herefter gik turen af sted over stok og sten, mellem træer og stammer langs toppen af klinten, igennem overdrevsområdet jyddelejet, over Aborrebjerg og tilbage igennem skoven til Store klint, hvor vi landede små tre timer efter vi var taget af sted. En landskabstur i noget af det mest unikke og dramatiske istidslandskab. Med en majestætisk udsigtsposition hævet langt op over det sædvanlige, omgivet af høje tinder, en susende vind og den vidtstrakte horisont. Og hvis botanik er præget af at undergrunden består af kridt, og hvor flora og liv derfor er helt unik og særegen.

I bedste føljeton stil er næste Møns Klint tur allerede arrangeret, og vil løbe af stablen søndag den 29. april 2007, i forbindelse med de regionale repræsentanters årlige topmøde. Topmødet afholdes ved Møns Klint i 2007. På denne tur vil fokus være noget mere geologisk orienteret, og turvej-

leder bliver den lokale amatørgeolog, Vagn Ove. Denne tur vil derfor i højere grad foregå ved foden af klinten, end på toppen. Desuden vil vi på denne tur få mulighed for en snigpremiere af det færdige GeoCenter Møns Klints udstilling, da vores gode guides Ole og Jesper velvilligt har sagt ja til at vise det færdige GeoCenter frem, kun få dage før den officielle åbning. Det er vi selvfølgelig meget stolte og taknemmelige for. Så velmødt til alle på Møn igen næste år.

Alle er velkomne og turen vil endnu engang være gratis.

Tina Noregren Pedersen
Lærerstuderende og
Regional kontaktperson for
Storstrøms Amt

Fotos: Henriette Lanter
Mortensen og Nikolaj Sø-
rensen.

UZBEKISTAN I EFTERÅRSFERIEN 2007

Får du associationer eller drømme, når du hører ord som Samarkand, Tashkent, Bukhara, bomuldsmarker og silkevejen?

Dine drømme kan blive indfriet på en 12-dages studietur i forbindelse med efterårsferien 2007.

Samarkand hører til blandt de ældste byer i verden ligesom Athen, Rom og Alexandria. Byen ligger geografisk i et forholdsvis koldt klima omgivet af kilder og bække, i nærheden af bjerge med mange vilde fugle og ved floden Zaravshan. Det var det ideelle sted for mennesket at slå sig ned.

I dag er Samarkand Uzbekistans næststørste by med ca. 500.000 indbyggere med mere end 100 forskellige nationaliteter. Samarkand er gennem tiderne blevet kaldt: "Eden of Ancient East", "Precious Pearl of Islam World", "Rome of East", "Rui Zamin". Berømt for Registan Square, bygget i det 15 århundrede og Ulugbeks observatorium bygget i 1428-29, men også center for bomuldsdyrkning i Uzbekistan.

Bomulden høstes omkring efterårsferien, og når høsten er i hus fejres det afsluttede arbejde med en stor byfest. Da vi var i Samarkand, fulgte vi med interesse, hvordan byens unge øvede optrin og sange på Registan Square. Byen blev ekstra rengjort og dekoreret med kulørte lamper, der blev gjort klar til den store fest som skulle løbe af stabelen fredag. Fredag morgen vågnede vi op til meddelelsen om, at landets præsident havde aflyst festen, da der ikke var høstet nok bomuld, og i stedet for en fridag og fest blev alle beordret tilbage til bomuldsmarkerne for at fortsætte høsten. Den udfordring tog vi til os og sammen med uzbekerne plukkede vi bomuld. Det blev en uforglemmelig oplevelse, men vist også for uzbekerne, turister er stadig lidt af et særsyn i Uzbekistan.

Turens ledere er Gry Hodal og Lise Rosenberg.

Gry har i efteråret 2003 været i Uzbekistan, rejst og besøgt lokale uzbekere; Lise har arrangeret en del ture for Geografforbundet og sidder i Geografforbundets styrelse. Vi har kontakt til lokale faglige ledere, som vi skal møde på turen.

Yderligere oplysninger fås hos:

Lise Rosenberg på tlf. 4364 1319 eller e-mail: lr@geografforlaget.dk

Gry Hodal på tlf. 3070 7746 eller e-mail: gryhodal@hotmail.com

Rejsen vil blive beskrevet i GO i 2007 med dagsprogram, pris, eller tilmeldingsfrist m.m.

Besøg Nisyros – en stadig aktiv vulkan

Studietur i påsken 2007

En gang i en fjern fortid opstod en enorm caldera, og inde i dette enorme krater er nye vulkaner gennem gentagne udbrud vokset op. Stefanos, det største "nye" krater, der ses omtrent midt i billedet, er blot et ud af 5 små eksplosionskratere i omegnen. Stefanos er ca. 300 m i diameter og omkring 25-30 m dyb. At stå på calderaens kant og betragte disse omgivelser, der skifter farve i solopgangen eller i solnedgangen – hvid – gullig – gulrød – med den modsatte calderavæg i baggrunden, er en fantastisk og betagende oplevelse. Det virker som en science fiction-scene, hvor man nærmest venter, at et rumskib lander om lidt. En dacit-dome "Nifios" ses som en spids tinde. En anden dacit-dome "St. Elias" er øens højeste punkt, men den kan ikke ses på dette foto. Den skal vi bestige sammen i påsken 2007.

Geografforbundet arrangerer traditionen tro en studietur til et ualmindeligt spændende sted – denne gang til et lille paradys i Ægæerhavet – en nærmest cirkelrund ø, der er født af ild. Vi skal besøge Grækenlands smukkeste vulkan.

I den forbindelse vil der blive sat særlig fokus på følgende faglige indhold, som således er en kombination af natur- og kulturgeografi:

- Vulkanisme
- Migration
- Vand
- Turisme
- Øvrige/andre erhverv
- Kortlægning (GPS)

Studieturens foreløbige program – med ret til ændringer:

- Fly til Athen t/r
- Ophold i Athen (Akropolis mv.) – enten på udtur eller på hjemtur
- Indenrigsfly til Kos og videre med båd eller rutebåd via Piræus til Nisyros
- Evt. ophold i Kos (Æskulapion – verdens første kursted, tyrkisk bydel, varme kilder mv.)
- Ophold på Nisyros
- Øen rundt
- Vulkanen og dens kratere (midt på øen)
- Voldsomme og spektakulære lavaformationer (syd på øen)

- Øens "peak" (vandring) + andre vandreruter, hvor vi er sammen med hinanden, bjergene, himlen, det omkringliggende Middelhav og de omkringliggende øer (for enden af ruterne ligger belønningen!)
- De ældgamle bjerglandsbyer (på kanten af "det store krater")
- Havnestæderne (langs kysten)
- Udvandringen især til Amerika (affolkning)
- Den nye indvandring ("Den kreative klasse" fra fastlandet og Amerika)
- Vandet, som er en mangelvare (hvor kommer det fra?)

- Turismes velsignelser og forbandelser
- Udvinning af pimpsten på en lille nabø
- White Beach (der nu er blevet mørk)
- De naturlige, varme og helbredende kilder
- GPS og vandrekort

Oplev den græske påske

Den græske påske er noget helt specielt, og det er den mest betydningsfulde højtid, der fejres i Grækenland. I 2007 falder den "danske" påske tilfældigvis sammen med den "græske" påske. En ekskursion i påsken 2007 ville derfor være en til lægsoplevelse, idet hele øens befolkning er involveret. Der er fantastiske og overådig indrettede kirker i dette lille samfund, og de vil alle "være i sving".

Hvad kræves der?

Øen (incl. omkringliggende småøer) er ikke mere end 41,6 km² – men hvilke km²! Vejnettet forbinder de "store" byer og vulkanens krater, men er ellers ikke særligt udbygget. Derfor er der masser af vandrestier og -ruter, der forbinder alle dele af øen på kryds og tværs. Adskillige af disse stier fører til

Det sydede og emmede fra store dele af Stefanos' bund. Mudderpølene boblede livligt og skabte store, dybe og mørke huller i kraterets bund. Kraterbunden var ekstrem varm og af og til hørtes en buldren.

vulkanens bund! Derfor er det "et must" med:

- Gode vandrestøvler
- Lysten til oplevelser i særklasse

Foruden "apostlenes heste" er en lejet scooter den bedste og hurtigste måde at komme rundt i alle øens hjørner og kroge.

Læs mere om Nisyros i Geografisk Orientering nr. 1/2006 i artiklen: "På vulkanens kant".

Prisen ligger ikke fast endnu, men vi forventer, at den kan oplyses i oktober.

Turens praktiske leder er Lise Rosenberg (lr@geograf-forlaget.dk) Lise er folkeskolelærer, medlem af Geografforbundets styrelse, har før arrangeret ture for forbundet.

Turens faglige leder: Anne-Grethe Lange (aglange@hotmail.com) Anne-Grethe har rejst mange gange i Grækenland og to gange været på Nisyros. Anne-Grethe er folkeskolelærer og har geografi som liniefag. Yderligere oplysninger kan indhentes hos ovenstående.

Udførligt program bringes i GO 6/2006; men følg med på www.Geografforbundet.dk. Her vil turens program snarest blive yderligere beskrevet inkl. pris. Den foreløbige rejseperiode er 31/3-9/4.

Hver morgen og hver aften, sætter hun sig uden for sin dør med sit håndarbejde. Her hækler hun små duge og servietter med garn, der ikke er tykkere end sytråd samtidig med, at hun kan følge med i "folks og fæs" gøremål, når de passerer. Således følger hun med i byens "puls". Hun bor i Mandraki – hovedbyen på Nisyros.

En Fumarole – udstrømningsstedet for vulkanske gasser - overvejende vanddamp. Særligt svovlholdige fumaroler kaldes solfatarer. I 2006 var der mange af slagsen. Solfatarerne spydede damp og det røg voldsomt og ildelugtende fra dem. De lignede små gule "kyllinger".

Nordkalotten

Af Leif Christensen

Til højre: Thalassini Axia ved malmkajen i Narvik laster jernpellets fra Loussa-vaara-Kirunavaara Aktiebolag (LKAB) i Kiruna til Saudi Arabien.

Lapporten ved Torneträsk.

I juli 2006 havde Geografforbundet en tur til Nordkalotten.

I uge 30 og 31 var vi 16 deltagere, som rejste til Nordsverige. Finn Uno Kofoed var den faglige leder og Lise Rosenberg var ansvarlig for, at turen fungerede perfekt.

Med base i Kiruna besøgte vi forskellige lokaliteter i området. Således bl.a. Hjalmar Lundbohmsgården og LKAB's underjordiske jernmine i Kirunavara, rumfartscentret Esrange uden for Kiruna, og samebyen Jukkasjåvi. I lejede biler kørte vi til Abisko og herfra med malmbanen til Narvik. En smuk og spændende jernbanetur.

I Narvik besøgte vi LKAB's afdeling på malmkajen samt besigtigede byen fra højtliggende udsigtspunkter. I lejede biler returnerede vi til Kiruna og senere videre til samebyen Nikkaluokta. Herfra fortsatte vi med helikopter ind til den geografiske forskningsstation i Tarfaladalen, hvor deltagerne havde mulighed for vandring op til og ud på Storglaciären. Til fods gik turen ned til Kebnekaise Fjällstation. Herfra var der arrangeret vandreture ud i det omgivende terræn i nærområdet. Atter tilbage til Kiruna og videre med tog til Luleå med besøg på SSAB's store stålværk i byen.

Alt i alt en spændende tur med meget relevant geografisk og anden faglig viden.

Alle fotos af Leif Christensen.

Kulturmindesmærke for rallarne på jernbanestationen i Kiruna. Rallarne (jernbanearbejderne) byggede malmbanen fra Kiruna til Narvik.

1

2

3

1) Storglaciären. 2) Kirunavaara med terrasser af affaldsmaterialer fra jernmalmbrydningen. De underjordiske minegange nærmer sig byen, og en ny vej er anlagt til Loussavaara-Kirunavaara Aktiebolag (LKAB). 3) Narvik.

Om Hjalmar, Johan, Emilie og Gudmund

The King of Lapland eller Bergakungen kaldtes Hjalmar Lundbohm (1855-1926) blandt venner. Han var LKAB's (Loussavaara-Kirunavaara Aktiebolag) første disponent eller direktør fra jernminens igangsættelse i Kiruna fra slutningen af 1890'erne til 1920. Tisponentii eller Lunkasilmä (Lukøjet) hed han mindre respektfuldt blandt lapperne, hvilket refererede til hans lidt hængende øjenlåg. "Han blev aldrig gift" sagde guiden under en rundvisning på Hjalmar Lundbohmgården, og årsagen var en dansk kvinde. Historien er som følger:

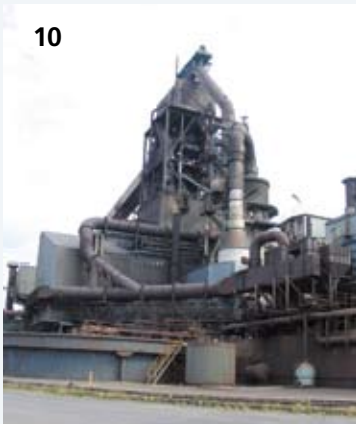
Emilie Demant (1873-1958) var købmandsdatter fra Selde ved Limfjorden. Fra barnsben havde hun interesseret sig for lapperne, og i 1904 rejste hun sammen med sin søster til Lapland via den nyligt åbnede malmbane. I nabokupeen sad en ældre lap, Johan Turi (1854-1936), og via en medpassager kom en samtale i gang. Emilie havde længe drømt om at leve blandt lapperne, og de aftalte, at hun skulle lære sig samisk og derpå vende tilbage. Hun var uddannet som maler, bl.a. på Kunstakademiets Kunstscole for Kvinder. Samtidig med, at hun fortsatte sit maleri, begyndte hun efter hjemkomsten at studere samisk på Københavns Universitet. I sommeren 1907 drog hun til Lapland, hvor hun blev en del af Johan Turis bror, Aslaks husstand og levede med samerne et år. En del af tiden opmuntrede hun Johan Turi til at skrive en bog om lappernes liv. Den udkom i 1909 illustreret med hendes etnografiske tegninger, og var den første af sin art, hvorfor de to blev meget berømte i samtiden. Ifølge guiden blev såvel Johan Turi som Hjalmar Lundbohm vildt forelskede i Emilie, men hun ville ikke have nogen af dem.

Emilie vendte efter et år tilbage til Danmark. Hvordan hun mødte Gudmund Hatt (1884-1960) ved jeg ikke, men i hvert fald giftede hun sig med ham i 1911. Det år blev han færdig som cand. mag i naturhistorie og geografi. Hatt blev siden professor ved Københavns Universitet. Hans navn er kendt af utallige geografistuderende, da han sammen med Vahl skrev "Jorden og menneskelivet", der i årevis var eksamenspensum på universitetet. Emilie deltog i de fleste af Gudmund Hatts rejser, og illustrerede hans bøger, bl.a. hans doktordisputats om arktiske skinddrager fra 1914.

Om det er sandt eller bare en god historie er nok svært at vide, men guiden oplyste, at Hjalmar uvarslet tog til København for at fri til Emilie, og da hun åbnede døren udbød hun: "Hvordan kunne du vide, at det var i dag?" Det var hendes forlovelsesdag med Gudmund Hatt.

Helle Askgaard

P.S. Hjalmar kendte mange lapper og kaldte Johan Turi for sin ven. Men hvordan mødte Hjalmar Emilie? Min kilde til dette er dokumentarromanen "Bergakungen" af Karl Erik Johansson, Proprius 1993, og måske er historien mere roman end dokumentar: Hjalmar Lundbohm deltog i Andersmessen i Jukkasjärvi og fik her øje på en høj, lapklædt kvinde. Han blev nysgerrig, og begyndte så småt at skygge hende. Hun forsøgte at undvige ham, og forsvandt ind i en lappebolig, hvor en masse mennesker var forsamlet. Disponenten trængte ind, og spillede direktørkortet: Da hun tydeligvis var under Aslaks beskyttelse, sagde han bydende, at Emilie skulle bringes frem til hans bopæl i morgen kl. 17 på hans regning, da han ville have en forklaring på hendes tilstedeværelse. Lapperne var vant til at lyde, og Aslak havde forstået budskabet, så Emilie steg ud af slæden til tiden. Hjalmar søgte at formilde hende med en delikat middag og da stemningen var lettet, havde de haft fælles interesse i at tale om kunst, som Hjalmar havde en del af. Siden blev de venner.

- 1) Entreprenørmaskinerne er store i Loussavaara-Kirunavaara Aktiebolags (LKAB's) underjordiske jernmine i Kiruna. Minen er verdens største underjordiske mine.
- 2) Besøg på rumforskningsstationen Esrange uden for Kiruna.
- 3) Morgenbord på campingpladsen i Narvik.
- 4) LKAB's repræsentant på malmkajen i Narvik fortæller om virksomhedens aktiviteter i Narvik.
- 5) Frokost i det fri.
- 6) Et velfortjent hvil i Nikkaluokta.
- 7) Kirken i Jukkasjärvi.
- 8) Altertavler i kirken i Jukkasjärvi.
- 9) Anna Sarri, samekvinde og admin. Direktør for turistcentret Nikkaluokta Sarri AB.
- 10) Højovn på stålværket hos SSAB i Luleå.

EKSKURSION MED GEOGRAFFORBUNDET TIL TANZANIA I VINTERFERIEN

Ngorongoro er med sin diameter på 18 km et af verdens største vulkankrater.

12 dages kursus i det nordlige Tanzania i forbindelse med vinterferien i uge 7, 2007.

Kurset afvikles i samarbejde med Mellempfolkeligt Samvirkens kursuscenter TCDC ved Arsuha. Det vil være her vi bor det meste af tiden, og der vil være folk fra TCDC, der ledsager os dagligt til de forskellige ekskursionsmål. TCDC har stor erfaring i at tilrettelægge ekskursioner i netop deres lokalområde og har her en meget stor kontakthflade, og har ligeledes et stort kendskab til forskellige typer af projekter. Denne ekspertise vil vi gøre stor brug af, og det vil være en stor berigelse for turen. TCDC ligger i et fantastisk og helt unikt landskab for foden af vulkanen Mt. Meru og med udsigt til den noget mere berømte vulkan Mt. Kilimanjaro. Området ved TCDC er meget frodigt og frugtbart, og vi vil opleve en atmosfære af grøn friskhed over landskabet i en periode, der ligger mellem de to regntider. Se nærmere på TCDC's hjemmeside klik her. (<http://www.mstcdc.or.tz>)

Turen til Tanzania vil finde sted fra **den 9. februar til og med den 20. februar**. Faglig leder for turen vil være seminarielektor Bjørn Laigaard.

Programmet for turen vil indeholde noget for enhver, så som besøg i Masai og projekter der er rettet disse mod denne befolkningsgruppe. Ture op ad vulkanen Mt. Meru's fantastiske flotte regnskovsfulde skrånninger. Projekter vedr. landbrugsproduktion og jorderosion som f.eks. Scapa projektet, men også besøg i mindre grupper hos familier på Mt. Meru i lokalområdet af TCDC, hvor vi vil få mulighed for på tættest hold at opleve dagligdagen som den former sig for en tanzaniansk familie. Turen rummer også besøg i nogle af Østafrikas absolut flotteste nationalparker

Ngorongoro Conservator Area og Serengeti nationalpark, hvor vi ser på nationalparkens dyr. For uddybende program henvises til GO nr. 4, 2006.

Pris for turen er 18.000 kr. Dette inkluderer samtlige overnatninger, transport med TCDC, afgifter til nationalparker og måltider. Der kan være enkelte dage, hvor man selv skal sørge for frokost. Visa, vaccination og forsikring er ikke med i prisen.

Der tages dog forbehold for prisændringer som vi ikke har indflydelse på og man må ligeledes være indstillet på, at der kan forekomme mindre ændringer i programmet.

Tilmelding sker ved at overføre 1000 kr. på kon-tonr. 1551-1594702, Eller giro 1594702, Geokurser, Stensbjerg Allé 56, 7430 Ikast.

Husk i begge tilfælde at mærke betalingen "TANZANIA".

Tilmeldingsfrist: Lørdag den 15. oktober. Du kan også tilmelde dig via mail på jl@geografforlaget.dk. Husk dog samtidig indbetaling på giro eller bankoverførsel!

Yderligere oplysninger kan fås ved henvendelse enten til den **faglige leder** Bjørn Laigaard, tlf. 86 89 33 21, Bjoern.Laigaard@Skolekom.dk eller til den **turansvarlige** Henriette Mortensen, tlf. 36 94 86 52, hlm@geografforlaget.dk

POST

B

PP

DANMARK

Magasinpost

Afs.: Geografforbundets Sekretariat · Rugårdsvej 55 · 5000 Odense C – Returneres ved varig adresseændring

